Гидрографием и махуэ

2-нэ нап.

Лlыгъэшхуэ зэрахьэу бийм пэщlэтами...

3-нэ нап.

Ди щlыналъэр ирагъэщlыху

4-нэ нап.

ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

1924 ГЪЭ ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКI

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

№72 (24.354) ● 2022 гъэм мэкъуауэгъуэм (июным) и 21, гъубж ● Тхьэмахуэм щэ къыдокI ● И уасэр зы тумэнщ

МащIэщ къэнэжар

ПщIэ зыхуэтщI щIэджыкIакIуэ лъапIэхэ! 2022 гъэм и етIуанэ илъэс ныкъуэм ди газетыр зыIэрыхьэну хуейхэм абы щытрадзэну пIалъэр мэкъуауэгъуэм и 23-м еух.

«Адыгэ псалъэм» тедзэным феужьэрэкIыну, иужь дыдэ махуэм нэвмыгъэсыну фыкъыхудоджэ. Ди ныбжьэгъу пэжу адэкIи фыкъэнэну, дунеймрэ лъэпкъымрэ ехьэлIа Iуэхугъуэ нэхъыщхьэхэм анэдэлъхубзэмкIэ къыдэкI газет закъуэмкIэ зыщывгъэгъуэзэным къыпыфщэну фыхуеймэ, фигу къыдогъэкIыж «Адыгэ псалъэм» мазихым и уасэр:

унэм ныфхуахьынумэ - сом 724-рэ кIэпIейкIэ 80-рэ;

фэ езым пощтым къыщеIыфхыжынумэ - сом 660-рэ.

«Адыгэ псалъэм» щытевдзэ хъунущ КъБР-м пощт зэпыщIэныгъэхэмкIэ и управленэм и IуэхущIапIэ псоми.

Ди индексыр П 5894.

КъБР-м и Iэтащхьэмрэ Правительствэмрэ, Парламентым я пресс-IуэхущIапIэхэм къызэратамкIэ

КIУЭКIУЭ Казбек: Къэрал унафэщIым къигъэува къалэн нэхъыщхьэхэр дгъэзэщIэнущ

Ди газетым хъыбар къызэрывигъэщIащи, тхьэмахуэ блэкIам Санкт-Петербург щекIуэкIащ XXV Дунейпсо экономикэ зэхуэс (ПМЭФ). Мыхьэнэшхуэ зиIа а Iуэхугъуэм и къэхъукъащIэ нэхъыщхьэхэм ящыщащ Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир и къэпсэлъэныгъэр. ПМЭФ-м и пленарнэ сессием хэту къэрал унафэщIым и къэпсэлъэныгъэм едэIуащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбек.

ЗЫХЭТА зэхуэсышхуэмрэ УФ-м и Президентым и къэпсэлъэныгъэ купщIафIэмрэ ятеухуа и гупсысэхэр ди республикэм и Iэтащхьэм телеграм-каналым щиIэ напэкIуэцIым къыщиIуэтащ.

- Ди къэралым и унафэщIым ПМЭФ-м и пленарнэ сессием щищIа докладым зэпкърыхауэ, шэщIауэ щытепсэлъыхьащ ди хэкури абы хыхьэ щIыналъэхэри зэрыт щытыкIэхэр куэдкIэ зэлъыта экономикэ къэхъукъащIэхэм, дуней псом щекIуэкIхэри УФ-м и щIыпIэхэм щыщыIэхэри хэту. УФ-м и Президентым и къэпсэлъэныгъэм наIуэ щищIащ урысей экономикэм адэкIи зезыгъэужьыну хэкIыпIэ нэхъыщхьэхэмрэ Iэмалыщ Iэхэмрэ, - къыхигъэщащ КIуэкIуэ Казбек. - Зы къэралым и унафэм щIэту илъэс куэд лъандэрэ къекIуэкIа дунейпсо зыужьыныгъэм зэхъуэкIыныгъэ инхэр щынэрылъагъущ мы зэманым. Урысей Федерацэр пэлъэщащ къызэрымыкIуэ къэрал щIыб къытекъузэныгъэм, иджы наIуэ къещI бгъэдэлъ зэпIэзэрытагъымрэ зыужьыныгъэмрэ. Къэрал Iэтащхьэм и жэрдэмкIэ къыхалъхьа лъэпкъ проект псори федеральнэ программэхэри нэхъ жыджэрыжу дэнэкIи щагъэзащIэ, цIыхухэм ягъуэт социальнэ дэIэпыкъуныгъэми нэхъри зиубгъу, зишэщI зэпытщ. Экономикэ зэпIэзэрытымрэ жылагъуэм дэIыгъыныгъэшхуэ щызыгъуэт политикэ унафэ лъэщымрэ я джэлэс нэхъыщхьэщ мыхьэнэшхуэ зиIэ а Iуэхугъуэхэм.

Си фIэщ мэхъу ди Президентым къытхуигъэува къалэнхэмрэ Iуэхугъуэхэмрэ ящыщ дэтхэнэри къанэ щымыIэу зэрыдгъэзэщIэфынур.

Республикэм и ГЭС-хэм къахохъуэ

Санкт-Петербург щекIуэкI XXV Дунейпсо экономикэ форумым Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэмрэ «РусГидро» ПАО-мрэ зэрызэдэлэжьэнум теухуа зэгурыIуэныгъэ щызэращIылIащ. Абы теухуа тхылъымпIэм Iэ щIадзащ КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбекрэ IуэхущIапIэм и унафэщI Хмарин Викторрэ.

ЗЭГУРЫIУЭНЫГЪЭМ тету Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Бахъсэн Ипщэм гидроэлектростанц мыин щаухуэнущ. Абы сом меларди 5,5-рэ трагъэкIуэдэнущ. СтанцыщIэм лъэщагъыу МВт 25-рэ иIэнущ, ику иту илъэсым электрокъарууэ къилэжьыр кВт/сыхьэт мелуани 100-м нэсу. Энергетикэм и объектыщIэр 2027 гъэм нэхъ мыгувэу хьэзыр ящIыну я мурадщ.

Гидроэнергетикэ IуэхущIапIэ мыинхэм республикэм зыщегъэужьыным хуэунэтIа Iуэхухэр Iыхьэ-Iыхьэурэ зэпыудауэ йокIуэкI. 2021 гъэм и щэкIуэгъуэ мазэм ухуэн щIадзащ ику иту илъэсым электрокъарууэ кВт/сыхьэт мелуан 87-рэ къыщIэзыгъэкIыну Шэрэдж ГЭС мыиныр. Ухуэныгъэр и кIэм нагъэсынущ 2024 гъэм. Ар 2002 гъэм и дыгъэгъазэ мазэм кърагъэжьа Шэрэдж Ищхъэрэ ГЭС зэхэтым - щIыналъэм и энергокомплекс лъэщым - и еплIанэ Iыхьэщ. Фигу къэдгъэкIыжынщи, 2016 гъэм республикэм щаухуауэ щытащ Зэрэгъыж МГЭС-р, 2020 гъэм - Балъкъэр Ипщэ МГЭС-р.

- «РусГидро»-м дэрэ ди зэдэлэжьэныгъэр хуэунэтIащ республикэм и щIыналъэхэм зегъэужьынымкIэ къытпэщылъ социально-экономикэ къалэнхэр зэфIэхыным. Гидроэнергетикэм и объектыщIэ духуэр, Бахъсэн Ипщэ МГЭС-р, хэкIыпIэфIщ энергокъарумкIэ диIэ щыщIагъэр иригъэкъужынымкIэ, жылагъуэхэр электричествэкIэ зэпэщ щIынымкIэ, псом хуэмыдэу абы мыхьэнэшхуэ иIэщ бгылъэ щIыпIэхэм щыIэ районхэм я дежкIэ. Апхуэдэу щIыналъэм и экономикэр ефIэкIуэнымкIи лэжьапIэ IэнатIэщIэхэр къызэгъэпэщынымкIи ар щхьэпэ хъунущ. Зи гугъу тщIы инвестицэ проектыр гъэзэщIа хъун папщIэ республикэм хузэфIэкIкIэ «РусГидро»-м зыщIигъэкъуэнущ», - щыжиIащ КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбек и телеграм-каналым.

КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбекрэ «ЩIыналъэхэм зегъэужьынымкIэ фонд» правовой компание зэIухам и генеральнэ директор Цицин Константинрэ я зэIущIэм щытепсэлъыхьащ псэупIэ-коммунальнэ IэнатIэм зегъэужьыным, унэ кхъахэхэм щIэсхэр къыщIэгъэIэпхъукIынымкIэ программэр гъэзэщIэным ехьэлIа Iуэхухэм.

КъагъэщIэрэщIэжынущ псэупIэхэр зезыхьэ IэнатIэхэр

УФ-м и Президент Путин Владимир къызэригъэувам тету Къэбэрдей-Балъкъэрым иджыри щокIуэкI цIыхухэр унэ кхъахэхэм къыщIэгъэIэпхъукIыным хуэгъэза лэжьыгъэхэр. Абы теухуауэ зэхалъхьа икIи къащта щIыналъэ программэм къызэрыщыгъэлъэгъуамкIэ, 2025 гъэм нэсыху псори зэхэту метр зэбгъузэнатIэ мин 15,6-рэ къызэрыкI фэтэру (пэшу) 623-м цIыху 1823-рэ къыщIагъэIэпхъукIын хуейщ, сыту жыпIэмэ ахэр зыщIэс унэ 19-р я щытыкIэкIэ кхъахэу икIи ущыпсэу мыхъужыну къалъытащ 2017 гъэм щIышылэм и 1-м щегъэжьауэ 2021 гъэм щIышылэм и 1-м нэсыху ирагъэкIуэкIа къэпщытэныгъэхэм япкъ иткIэ. Мы программэр гъэзэщIэным сом мелард 1,2-рэ хуэдиз текIуэдэнущ.

Къэгъэлъэгъуапхъэщ унэ ныкъуэкъутэхэм щыпсэухэр къыщIэгъэкIынымкIэ 2019 - 2023 гъэхэм ятещIыхьа программэр республикэм нэхъ пасэу зэрыщагъэзэщIар.

ЗэIущIэм апхуэдэу къыщаIэтащ республикэм и коммунальнэ IуэхущIапIэхэр къэгъэщIэрэщIэжынымкIэ зэфIэгъэкIыпхъэхэри. Абы и лъэныкъуэкIэ къапщтэмэ, Налшык лэжьыгъэшхуэ щекIуэкIащ-Кулиевым, ЩоджэнцIыкIум я цIэхэр зезыхьэ уэрам нэхъыщхьэхэм псы зрикIуэ бжьамийхэр щызэрахъуэкIащ. ПсэупIэ унэхэр зыухуэхэм защIэгъэкъуэнымкIэ 2022 - 2024 гъэхэм ятещIыхьа программэм ипкъ иткIэ Налшык къалэм нэхъ ухуэныгъэшхуэ щрагъэкIуэкI и хьэблэхэр псы зрикIуэ бжьамийхэмкIэ, канализацэмкIэ къызэрагъэпэщынущ. Абы къыдэкIуэу илъэситIым къриубыдэу псы къабзэр зэбграшын е апхуэдэ бжьамийхэр къагъэщIэрэщIэжын папщIэ муниципалитетхэм сом мелуани 130-рэ хухахащ. Республикэм и псэупIэ-коммунальнэ хозяйствэр зэман пыухыкIахэм тещIыхьауэ ирагъэфIэкIуэнущ икIи абы папщIэ «ЩIыналъэхэм зегъэужьынымкIэ фондыр» дэIэпыкъуэгъу хъунущ.

Жылагъуэ транспортыр къэзыгъэсэбэпхэм папщIэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым и транспорт IэнатIэм иджырей электрон сервисхэр къызэрыщагъэсэбэпым зегъэубгъуным иджыблагъэ тепсэлъыхьащ КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбекрэ «СберТройка» ООО-м и генеральнэ директор Матюхин Валерийрэ.

УРЫСЕЙМ и щIыналъэхэм ящыщу епщыкIущанэу нэгъабэ Къэбэрдей-Балъкъэрым къыщагъэсэбэпу щIадзащ Билет системэ зэгуэтыр. Мы зэманым «Тройка» зэгухьэныгъэм и транспорт картэмкIэ зекIуапщIэр щат мэхъу Налшык и автобусу-троллейбусу 45-м. Республикэм и къалащхьэм апхуэдэ картэхэр щIыпIиплIым щащэ.

Пластик картэм и фIыщIэкIэ жылагъуэ транспортыр къызэрагъэсэбэпым и уасэр Iэрымылъхьэу ят, абы къыхэкIыу цIыхухэми а Iуэхур нэрылъагъуу къащегъэпсынщIэ. ДяпэкIэ яубзыхунущ къалэм щыIэ маршрут псоми тет транспорт лIэужьыгъуэхэм я тарифхэр, цIыху гуп щхьэхуэхэм папщIэ льготэ пыухыкIахэр къыщалъыта тарифхэр.

Иджыпсту йолэжь унагъуэ нэхъ хуэмыщIахэм щыщ школакIуэхэм защIэгъэкъуэнымкIэ зэфIэгъэкIыпхъэхэм. «Къалэдэсым и картэм» ипкъ иткIэ апхуэдэ сабийхэр жылагъуэ транспортымкIэ пщIэншэу кърашэкIынущ.

«Тройка» зэгухьэныгъэм и картэхэр Iуащхьэмахуэ лъапэ и кIапсэ гъуэгухэми къыщагъэсэбэпыну я гугъэщ. А картэм ипкъ иткIэ туристхэм лыжэкIэ къыщажыхь станцхэм екIуэлIэн, щIымахуэ гъуэгухэм къыщажыхьын, пэрыуэ имыIэу щыгухэм зэрыдэкI кIапсэ гъуэгухэр къагъэсэбэпын яхузэфIэкIынущ. Бжьыхьэм «Тройка» зэгухьэныгъэм и пластик картэхэр КъБР-р къызэрызэрагъэпэщрэ илъэси 100 зэрырикъум и дамыгъэхэр тету къыдагъэкIыну я мурадщ.

ФIыщIэрэ щытхъурэ зыхуэфащэхэр

Налшык къалэ дэт Музыкэ театрым мэрем кIуам щекIуэкIащ медицинэм и лэжьакIуэхэр щагъэлъапIэ пшыхь. ЗэIущIэ гуапэм хэтащ КъБР-м и Парламентым, Правительствэм, министерствэ щхьэхуэхэм я лIыкIуэхэр.

КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбек медицинэм и лэжьакIуэхэм зэрызахуигъазэм къеджащ республикэм и УнафэщIым и Администрацэм и тхьэмадэ **Къуэдзокъуэ Мухьэмэд**. АдэкIэ абы езым къыбгъэдэкIыу псалъэ гуапэкIэ захуигъэзащ зи махуэшхуэр зыгъэлъапIэхэм.

КъБР-м и Парламентым и УнафэщI **Егоровэ Татьянэ** къыщыпсалъэм къыхигъэщащ медицинэм и лэжьакIуэхэм хуэдэу, цIыхухэм я дзыхь зрагъэз нэгъуэщI зыри зэрыщымыIэр икIи абыхэм ехъуэхъуащ сымаджэхэр къазэрыщыгугъыр ягъэпэжыфу, абыхэм я щытхъум щымыщIэу я IэнатIэм пэрытыну.

- Дохутыр IэщIагъэр жэуаплыныгъэшхуэ зыпылъщ икIи икъукIэ лэжьыгъэ хьэлъэщ, - жиIащ КъБР-м и Правительствэм и УнафэщIым и къуэдзэ **Хъубий Марат**. - Абы къыхэкIыуи дохутырхэм пщIэшхуэ яхуэфащэщ. Тыншкъым махуэ къэс цIыхум и узыншагъэм, апхуэдэу щыхъукIи и гъащIэм и «хъумакIуэу» ущытыныр. Фи дежщ къыщежьэр жылагъуэ узыншэм и лъабжьэр. Нобэ медицинэм псынщIэу зеужь, щIэныгъэр и пIэ иткъым, къэхутэныгъэщIэхэр, гъэунэхуныгъэхэр гъащIэм хэпща мэхъу. Абы къыхэкIыу медицинэм и лэжьакIуэхэми, я IэщIагъэм ехъулIэныгъэ щаIэн папщIэ, зэманым зыдрагъэкIукIэрэ а унэтIыныгъэм щIэуэ къыхыхьэ псоми зыщагъэгъуэзапхъэщ. Iэмал имыIэу хущIэкъун хуейщ я зэфIэкIым, Iэзагъэм зэрыхагъэхъуэным. Ди гуапэ зэрыхъунщи, диIэщ зыпэрыт Iуэхум зэфIэкI лъагэхэр къыщызыгъэлъагъуэ, зи ехъулIэныгъэхэм дригушхуэ IэщIагъэлIхэр. Медицинэм и лэжьакIуэ псоми сынывохъуэхъу узыншагъэ быдэ фиIэну фефIэкIуэну, фи IэнатIэм ехъулIэныгъэхэр къыщыфхьыну.

КъБР-м узыншагъэр хъумэнымкIэ и министр **Къалэбатэ Рустам** и къэпсэлъэныгъэр къыщIидзащ медицинэм и лэжьакIуэхэм яхуэгъэза фIыщIэ псалъэхэмкIэ икIи жиIащ сыт хуэдэ щытыкIэ къимыхутами, Iэзагъышхуэрэ жэуаплыныгъэшхуэрэ яхэлъу зи IэнатIэр езыхьэкIхэм щытхъушхуи псалъэ гуапэ куэди зэрахуэфащэр.

- Республикэм и медицинэ лэжьакIуэхэр зи IэщIагъэм гукIи псэкIи хуэпэж IэщIагъэлI телъыджэхэщ. Фэ жэщ-махуэ фимыIэу цIыху гъащIэр къегъэлыным, узыншагъэр хъумэным теухуауэ унафэ пыухыкIахэр къэфщтэн хуей мэхъу, операцэ хьэлъэхэр ивогъэкIуэкI, щытыкIэ гугъу къиухутам псом япэу фи дэIэпыкъуныгъэр лъывогъэс, гущIэгъу фхэлъу, жэуаплыныгъэ зэрыфхьыр зыхэфщIэу IэнатIэм фыпэрытщ, - жиIащ министрым. - Иужьрей илъэситIыр тыншу щытакъым. Пандемием и «удыным» япэу пэщIэувар медицинэм и лэжьакIуэхэрщ икIи Iуэхум фIыуэ зэрыхэфщIыкIым, жыджэрагъ фхэлъу сымаджэхэм яхуэфщIа IуэхутхьэбзэхэмкIэ фIыгъэкIэ узыфэ зэрыцIалэ шынагъуэм цIыху мин бжыгъэхэр къевгъэлащ. Дохутыру, курыт, нэхъыщIэ медицинэ лэжьакIуэхэу минищым щIигъу госпиталхэм я щIыналъэ «плъыжьым» щылэжьащ. Участкэ дохутыру мини 2-м нэблагъэ, фельдершу, медсестрауэ мини 4 коронавирусыр зыпкърыт сымаджэхэм унэм щеIэзащ. Абы и лъэныкъуэкIэ къалэнышхуэ я пщэ дэлъащ «ДэIэпыкъуэгъу псынщIэм» и лэжьакIуэхэми. Узыфэ зэрыцIалэ лIэужьыгъуэщIэм зыщиубгъу лъэхъэнэм хуэдитIкIэ хэхъуат ахэр зэрырагъэджэр. А зэман гугъум республикэм и медицинэ лэжьакIуэ псоми, жэщ-махуэ ямыIэу, я къаруи я гуащIи емыблэжу я IэнатIэр ирахьэкIащ. IэщIагъэм къыфхуигъэув къалэныр гуапагъэрэ гумащIагъэрэ фхэлъу зэрывгъэзащIэм папщIэ фIыщIэшхуэ фхузощI.

Псом хуэмыдэу псалъэ гуапэхэр яхуэфащэщ республикэм и медицинэм зи гъащIэр тыхь хуэзыщIа нэхъыжьыфIхэм. А IэнатIэм зегъэужьыным абыхэм хуащIа хэлъхьэныгъэр къэлъытэгъуейщ. Ахэращ нобэрей ди медицинэм и лъабжьэ быдэр зыгъэтIылъар. Абыхэм я зэфIэкIым къыпащэкIэрэ, дохутыр IэщIагъэм хуэпэжу нэхъыжьхэм я лъагъуэм ирикIуэнухэр диIэну догугъэ. Апхуэдэуи къыхэзгъэщыну сыхуейт махуэшхуэм зи IэнатIэм пэрытхэри - сымаджэщым плъыр къалэныр щезыхьэкIхэр, «ДэIэпыкъуэгъу псынщIэм» и лэжьакIуэ гупхэр. Медицинэм и лэжьакIуэ псоми сынывохъуэхъу узыншагъэ быдэ фиIэну, фи Iуэхухэр ефIэкIуэну, фи IэнатIэм ехъулIэныгъэхэр къыщыфхьыну.

Республикэм узыншагъэр хъумэн и IэнатIэм зэфIэкI хьарзынэхэр къыщызыгъэлъагъуэ лэжьакIуэхэм иратащ КъБР-м и Парламентым, Правительствэм, Узыншагъэр хъумэнымкIэ министерствэм я щIыхь, фIыщIэ тхылъхэр. Апхуэдэуи лышх узыфэхэм пэщIэтынымкIэ зэфIэкI къэзыгъэлъэгъуа икIи абы зи гуащIэ хэзылъхьа медицинэ, жылагъуэ лэжьакIуэхэм, волонтёрхэм, псапащIэ, хьэрычэтыщIэ Iуэхухэр зезыгъакIуэхэм папщIэ ягъэува, «Умышынэ, сэ сыпщIыгъущ» унэтIыныгъэмкIэ урысейпсо саугъэтыр иратыжащ республикэм и Сабий унэм цIыкIухэм паллиативнэ дэIэпыкъуныгъэ щыхуащIэ и къудамэм и дохутырхэм.

Музыкэ театрым и пэIущIэ пэшым къыщызэрагъэпэщат республикэм и медицинэ IуэхущIапIэхэм я лэжьакIуэ гупхэр зэрыт сурэтхэм я гъэлъэгъуэныгъэ. Апхуэдэуи зэIущIэм кърихьэлIахэр ирагъэплъащ республикэм узыншагъэр хъумэнымкIэ и IэнатIэр зэрызэфIэувам, илъэси 100-м къриубыдэу абы зэрызиужьам, нобэ иIэ щытыкIэм теухуа документальнэ фильм.

Пшыхьыр ягъэдэхащ республикэм и уэрэджыIакIуэ, къэфакIуэ ансамбль цIэрыIуэхэм.

ЩХЬЭЩЭМЫЩI Изэ.

Гум имыхуж нэхущ

«Зэманыр макIуэ шэ икIауэ», - жиIащ усакIуэм. Ауэ сыт хуэдиз илъэс дэкIами, ди къэралым и цIыхухэм ящыгъупщэжынукъым 1941 гъэм мэкъуауэгъуэм и 22-м и нэхущыр. Абы щыгъуэм фашист Германиемрэ и блыгущIэт къэралхэмрэ къарууушхуэкIэ (дивизие 200 хъурт) тенджыз ФIыцIэм къыщыщIэдзауэ Баренц тенджызым нэс СССР-м и гъунапкъэхэм къыщебгъэрыкIуат. ХьэщхьэхурыпхъуэУ къыттеуа бийр лъэщт, ипэIуэкIэ Европэр къигъэIурыщIат. Псоми къагурыIуэрт гуващIэхами нацист хьэщхьэрыIуэхэм ди дежкIэ зыкъызэрагъэзэнур, арщхьэкIэ абы зыхуэдгъэхьэзырын папщIэ тхуримыкъуар мазэ бжыгъэщ: IэщэжьхэрIуахат, щIэхэр ирикъуу къыщIагъэкIыфатэкъым. Апхуэдэ щытыкIэм и зэранкIэ нэмыцэхэр псынщIэу къэкIуэтат Дзэ Плъыжьым хэщIыныгъэ хьэлъэр къарит икIи а гъэ дыдэм и дыгъэгъазэм Совет Союзым и щыхьэр Москва къекIуэлIэпат. Куэдым шэч къытрахьэжыртэкъым ар Гитлер къызэрищтэнум. АрщхьэкIэ Сталин Иосиф зи пашэ ди цIыхухэр, я псэм емыблэжа ди адэшхуэхэр Iуэхум нэгъуэщIу егупсысырт. Уи нэгум къыщIэбгъэхьэну гугъу лIыгъэрэ хахуагъэрэ къызыкъуэзыха ди зауэлIхэм бий бзаджэр къалащхьэм IуахужащкилометрищэбжыгъэкIэ. Ар фашист Германием фыщIэн зэрыщIидзэрэ къемыхъулIа япэ Iуэхут. АдэкIэ щыIащ Сталинград зэхэуэр. НаIуэу зэрыщытщи, абы белджылы къищIащ Хэку зауэшхуэм и мызакъуэу, зэрыщыту ЕтIуанэ дунейпсо зауэр зэриухынур. КъыддэщI къэралхэу Инджылызымрэ США-мрэ я унафэщIхэр нэхъыбэрэ тепсэлъыхь хъуащ етIуанэ фронт къызэIухыным, ауэ яхузэфIэкIыхукIэ зралъэфыхьащ. Ар къыщызэIуахам СССР-м и щIыналъэр къанэ щIагъуэ щымыIэу хуит къащIыжакIэт. Иджы мыукIытэу КъухьэпIэм щыжаIэ текIуэныгъэр къэзыхьар езыхэрауэ. Хэбгъэзыхьмэ, тхыдэдж нэпцIхэри къыкъуэкIащ. Абыхэм ящыщ Хольц гуэрым итхащ, уеблэмэ тхыдэм щынэхъ ин дыдэ Курск танк зауэр щымыIэххауэ, Берлин зыубыдар американхэмрэ инджылызхэмрэ арауэ. Апхуэдэхэр мащIэкъым, ауэ я мурадхэр зэтохуэ: ар СССР-у щытамрэ абы и пIэ иува Урысеймрэ зэфIагъэкIахэр, абыхэм ягъэзэщIа къалэныр ябзыщIыныр, зэрахьэкIыныр. АрщхьэкIэ тхылъымпIэм псори ишэчми, тхыдэр пхузэгъэдзэкIынукъым. Псом хуэмыдэу ар зэман мыжыжьэм щехьэлIам деж. Пэжыр жытIэнщи, СССР-м къезэуари фашист Германием и закъуэкъым, атIэ абы ипэжыпIэкIэ къыпэщIэтар къанэ щIагъуэ щымыIэу иджырей Евросоюзырт. Ахэр икIи япэу ди къэралми къебгъэрыкIуауэ аратэкъым. Нэхъ лъэхъэнэ тпэжыжьэ дыIэбэжынщи, 1812 гъэм Урысейм и щIыналъэм къиихьар франджыхэм я закъуэтэкъым (Напелон и дзэм и Iыхьэ щанэ къудейт ахэр зэрыхъур). Абы щыгъуэми адрейхэр, нэгъуэщIу жыпIэмэ, Iыхьэ щанитIыр, европэ къэралхэм я цIыхухэт.

Иджыри аращ Урысейм IэмалыншагъэкIэ Украинэм зауэ Iуэху щхьэхуэ щригъэкIуэкI мы зэманым, къаугъэм къыхэмыхьэми, Киев IэщэкIэ доIэпыкъу США-р зи унафэщI НАТО-р.

Аращи, ди блэкIам дерс къыхэтхын, ди адэшхуэхэм зэрахьа лIыгъэр дригушхуэу, абыхэм я фэеплъыр дгъэлъапэу икIи дгъэпэжу дунейм дытетын хуейщ.

ШАЛ Мухьэмэд.

ТекIуэныгъэм и нурыр

1945 гъэм ТекIуэныгъэм и Парадыр щрагъэкIуэкIауэ щыта махуэм хуэзэу заузлI щIыхьым и къалэу къэрал псом щыIэхэм къыщызэрагъэпэщ дауэдапщэхэм хэтынущ ди республикэм и къалащхьэри.

МЭКЪУАУЭГЪУЭМ и 24-м екIуэкIыну Iуэхухэм хиубы- дэу къагъэлъэгъуэнущ цIэрыIуэ хъуа «В бой идут одни старики» фильмыр. Дэшхуей хадэм щыIэ «ЗауэлI щIыхьым и къалэ» стелэм деж сыхьэтыр 22-м уафэгур къыщагъэнэхунущ ди адэхэм, ди адэшхуэхэм, абыхэм я адэжхэм зэрахьа лIыхъужьыгъэм и дамыгъэу.

1945 гъэм мэкъуауэгъуэм и 24-м, ТекIуэныгъэм и Парадыр щрагъэкIуэкIа махуэм и пщыхьэщхьэм сыхьэт 23-м Москва и уафэр, Кремлым и щхьэщыгур, уэрам нэхъыщхьэхэм, вокзалхэм къащхьэщыт уафэр гуфIэгъуэ нурхэмкIэ къызэщIэлындауэ щытащ. Иджы, илъэс 77-рэ блэкIа нэужь, зэрыщыту къэрал псом апхуэдэ дауэдапщэхэр щрагъэкIуэкIынущ зи гъащIэр ТекIуэныгъэм щIэзытахэм я фэеплъу.

Фэеплъ Iуэхухэм хэтыну кърагъэблагъэ республикэм ис псори.

Дауэдапщэхэр Дэшхуей хадэм щыIэ «ЗауэлI щIыхьым и къалэ» стелэм деж щрагъэжьэнущ сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 30-м деж.

ПсэупIэхэм зэрыкIэлъыплъым гулъытэ хэха хуащI

КъБР-м и Парламентым и УнафэщI Егоровэ Татьянэ иригъэкIуэкIа зи чэзу зэIущIэм щытепсэлъыхьащ республикэм псэупIэхэм ехьэлIауэ къэрал кIэлъыплъыныгъэр къызэрыщызэрагъэпэщымрэ фэтэр куэду зэхэт унэхэм я Iуэхухэр зэрыщызэрагъэкIуэмрэ.

КъБР-м тарифхэмрэ псэупIэ кIэлъыплъыныгъэмкIэ и къэрал комитетым и унафэщIым и къалэнхэр зыгъэзащIэ **Мэкъуашэ Алим** жиIащ республикэм и псэупIэ фондым метр зэбгъузэнатIэ мелуан 16,8-рэ къызэрызэщIиубыдэр икIи гулъытэшхуэ зэрыхуащIыр фэтэр куэду зэхэт унэхэм Iуэхутхьэбзэхэр зэрыщызэфIагъэкIым.

Комитетыр хэплъащ цIыхухэмрэ Iуэхущ IапIэхэмрэ зыкъызэрыхуагъэза Iуэхугъуэ 391-м. Лэжьыгъэ нэхъыщхьэхэм къадэкIуэу, иджыри къэпщытэныгъэ 78-рэ ирагъэкIуэкIащ. УФ-м и законодательствэр къызэрызэпаудар зэрагъэзэкIуэжыным теухуа тхыгъэу 27-рэ хуатхащ, административнэ хабзэхэм зэребэкъуам теухуахэр 16 мэхъу, апхуэдэуи законым къыщыгъэлъэгъуахэм зэрытетыпхъэр 187-м жраIащ.

Къэбгъэлъагъуэмэ, къэпщытэныгъэ лэжьыгъэхэм къызэрырикIуамкIэ, псэупIэ законодательствэр къызэрызэпауда Iуэху 69-рэ къыщIагъэщащ: 27-р теухуат мардэхэм къемызэгъыу унэхэр зэратам, 35-м къыщыгъэлъэгъуат фэтэр куэду зэхэт унэхэм я Iуэхутхьэбзэхэр къызэзыгъэпэщхэм я лэжьыгъэр тэмэму зэрызэтрамыублам. IуэхугъуитIыр - унэм газ зэрыщIашэ мардэхэр къызэрызэпаудам.

2022 гъэм мэкъуауэгъуэм и 10-м ирихьэлIэу, административнэ хабзэхэр къызэрызэпауда Iуэхухэм КъБР-м тарифхэмрэ псэупIэ кIэлъыплъыныгъэмкIэ и къэрал комитетыр хэплъа нэужь, административнэ жэуапым зэрырашалIэ унафэу 5 къыхилъхьащ. ПсэупIэхэм ехьэлIауэ хабзэхэр къызэрызэпаудым теухуауэ IуэхущIапIэхэм мы гъэм къуэдыхэр хуатхакъым.

Мэкъуашэм къызэрыхигъэщамкIэ, муниципалитетхэм щIэх-щIэхыурэ комитетым ирагъэхь зыми и нэIэм щIэмыту щыIэ унэ зэтетхэм ятеухуа хъыбар. Илъэс никъуэм и кIэм IуэхущIапIэм къызэщIекъуэж республикэм я Iуэхутхьэбзэхэр къыщызэзыгъэпэщ управляющэ компаниехэм я лэжьыгъэр зыхуэдар. 2021 гъэм и етIуанэ илъэс ныкъуэм ягъэбелджылауэ щытащ балл 30-м щыщу 30 къэзыхьа апхуэдэ IуэхущIапIэу 4.

Къэпсэлъар къытеувыIащ «КъБР-м фэтэр куэду зэхэт унэхэр щызэзыгъэпэщыж щIыналъэ оператор» фондым и лэжьыгъэм зэрыкIэлъыплъым.

ПIалъэ кIэщIым тещIыхьауэ зэхагъэува республикэ программэм ипкъ иткIэ, 2019 гъэм фэтэр куэду зэхэт унэ 80 зэрагъэпэщыжыпхъэу къагъэлъэгъуауэ щытащ. КъэпщытакIуэхэм абыхэм зыщаплъыхьа нэужь, унэ 78-м ящыщу 40-м къыщагъуэтащ лэжьыгъэ щрагъэкIуэкIахэм щыщIэныгъэ яIэу. Ахэр игъэзэкIуэжыну щIыналъэ операторым пщэрылъ щытщIащ, - къыхигъэщащ Мэкъуашэм.

Апхуэдэуи къэпсэлъам дыщIигъуащ унэхэр зэгъэпэщыжыным ехьэлIауэ зэхуахьэс ахъшэр процент 40,8-рэ фIэкIа къыхэмыкIыу щытамэ, иджы ар процент 70,4-м зэрынагъэсар.

Мэкъуашэм жиIащ я IуэхущIапIэм и лэжьакIуэхэр республикэм щыпсэухэм щIэх-щIэхыурэ зэраIущIэр, фэтэр куэду зэхэт унэхэм кIэлъыплъхэм я унафэщIхэм зэрызыхуагъазэр. Апхуэдэуи ар къытеувыIащ гугъуехь щыIэхэм. Псалъэм папщIэ, апхуэдэщ пэшхэр зэрызэпыхулыкIам зэхъуэкIыныгъэ гуэрхэр халъхьамэ, ахэр мардэм къызэрезэгъыр къапщытэну цIыхухэм зыкъызэрыхуагъазэм зэрыпэджэжын хуей лэжьыгъэр тэмэму зэрызэтемыублар, фэтэр куэду зэхэт унэхэм щIэсхэм псоми зэдайуэ къагъэсэбэп Iуэхутхьэбзэхэм щIатын хуей уасэр къызэрыхэмыкIыр.

Депутатхэм упщIэ зыбжанэкIэ къэпсэлъам зыхуагъэзащ. КъБР-м и Парламентым ЛэжьыгъэмкIэ, социальнэ политикэмрэ узыншагъэр хъумэнымкIэ и комитетым и унафэщIым и къуэдзэ **Безгодькэ Владимир** къыхигъэщащ «Налшык» управляющэ компанием и лэжьэкIэм цIыху куэд зэригъэтхьэусыхэр.

- IуэхущIапIэр и дэфтэрхэмкIэ зэхьэзэхуэм пхыкIащ икIи ар яхъуэжыну хуитыр а унэхэм щыпсэухэращ. КъищынэмыщIауэ, абы и Iуэхутхьэбзэхэр къызэрызэригъэпэщым и фIагъыр къапщытэну хабзэхъумэ IэнатIэхэм захуэдгъэзащи, а Iуэхум иджыпсту ахэр йолэжь, - жиIащ Мэкъуашэм.

КъБР-м и Парламентым ЩэнхабзэмкIэ, жылагъуэм зегъэужьынымрэ хъыбарегъащIэ политикэмкIэ и комитетым и унафэщI **Къумал Заурбэч** къытеувыIащ Прохладнэ къалэм дэт зы унэм щIэсхэм зыкъызэрыхуагъэза Iуэхум. ЦIыхухэр арэзы къищIыркъым зыщIэс унэм и лъабжьэр къызэрычам щхьэкIэ къэуэнкIэ хъуну къызэралъытам. Депутатым къыхигъэщащ унэм и теплъэ къудейкIэ мыхъуу, ухуэныгъэ и лъэныкъуэкIэ къэпщытэныгъэхэр абы зэрыщегъэкIуэкIыпхъэр. Ар щIэупщIащ фэтэр куэду зэхэт унэхэр къемызэгъыжу къызэралъытэ щIыкIэхэм.

- Мы зэманым законодательствэм къыщыгъэлъэгъуауэ щыткъым псэупIэхэм кIэлъыплъынымкIэ къэрал IэнатIэм IуэхущIапIэ хэхахэр къришалIэу IэмэпсымэхэмкIэ унэм и щытыкIэр къригъэпщытэн хуейуэ. Мардэ пыухыкIахэр щыIэщ: блынхэм, лъэгум, унащхьэм къэчахэр иIэ - ар къэуэнухэм хэбжэн хуейуэ аращ зэрыщытыр.

Апхуэдэ унафэм унэм щIэсхэр арэзы къимыщIрэ, а Iуэхум елэжь IуэхущIапIэ езым къраджэу судкIэ зэхагъэкI хъунущ зыщIэсым и щытыкIэр зыхуэдэр, - жиIащ Мэкъуашэм.

Депутатхэр щIэупщIащ управляющэ компаниехэр къызэрыхахым, лицензэ зэрыратым, унэ зэтетхэр зэгъэпэщыжынымкIэ фондым ахэр зэрадэлажьэм, пэш кIуэцIхэм я блынхэр зэрыхуейуэ зэрызэпахулыкIым пылъ гугъуехьхэм зэрыкIэлъыплъым, унэм и щытыкIэр къызэрапщытэм.

Егоровэ Татьянэ жиIащ фэтэр куэду зэхэт унэхэм щIэсхэр унэм епха Iуэхухэр зэрызэфIахым нэхъ кууэ хэгъэгъуэзэн хуейуэ къызэрилъытэр.

- Унэхэр зейхэм я хуитыныгъэхэр, къалэнхэр къагурыIуэу, уасэ зыщIатыр ящIэу щытын хуейщ. Унэм епха Iуэхухэр зэрызэфIах щIыкIэр зэщхьэщыкIмэ, фэ къагурывгъэIуэн хуейщ абы и щхьэусыгъуэмрэ нэхъыфIым узэрыхуэкIуэфынумрэ. ЦIыхухэм псори зэпалъыту къыхахын хуейщ: уасэхэр нэхъ щыезэгърабгъу управляющэ компание е Iуэхутхьэбзэхэр нэхъ зыгъэлъапIэ, ауэ щIэлъапIэр, псалъэм папщIэ, я унэр зэрагъэпэщыжын хуей хъумэ, сыт нэхъ лейуэ къыхуащIэнур – а псори наIуэу щытыпхъэщ, - къыхигъэщащ Егоровэм. Апхуэдэуи абы дыщIигъуащ ехъулIэныгъэ зиIэ управляющэ IуэхущIапIэхэм я зэфIэкIым щапхъэ зэрытехыпхъэр.

Егоровэ Татьянэ Мэкъуашэм пщэрылъ щищIащ ирагъэкIуэкI лэжьыгъэр зыхуэдэр нэхъ убгъуауэ къыщыгъэлъэгъуа тхыгъэ, щытыкIэр нэхъыфI е нэхъыкIэ хъуамэ, адрей илъэсхэм ирагъэпщэну Iэмал яIэн хуэдэу, КъБР-м и Парламентым къыхуигъэхьыну.

Депутатхэм я Iуэху еплъыкIэр жаIа нэужь, зэлэжьыпхъэхэр ягъэбелджылащ.

* * *

КъБР-м и Парламентым къыкIэлъыкIуэ и зэIущIэр мэкъуауэгъуэм и 30-м ирагъэкIуэкIыну траухуащ. Апхуэдэуи депутатхэр хэплъащ «ЩIыщIагъ фIыгъуэхэр» КъБР-м и Законым и Iыхьэ щхьэхуэхэм къару ямыIэжу къэлъытэным теухуауэ» республикэ законым и проектым. Арэзы техъуащ КъБР-м и Парламентымрэ Санкт-Петербург и Законодательнэ Зэхуэсымрэ зэрызэдэлажьэну зэгурыIуэныгъэм и проектым. Сату Iуэхур къэралым зэрызригъакIуэм, щIыуэпсым и щытыкIэр къызэрапщытэм, егъэджэныгъэм, щIэныгъэм, къэрал щIэныгъэ-техникэ политикэр зыхуэдэм ятеухуа федеральнэ законхэм я проектхэмрэ жэрдэмхэмрэ тепсэлъыхьащ.

КъБР-м и Парламентым и пресс-IуэхущIапIэ.

Рае и гукъэкIыжхэр

Къуажэхэм дэлъ фIыгъуэ нэхъыщхьэхэм ящыщщ абы дэс нэхъыжьыфIхэр. Ахэр зыщIэс унэм къыщыхъу щIэблэр нэхъ гушхуауэ къотэдж. Нэхъыжьхэращ унагъуэм, лъэпкъым и унафэ зыIэщIэлъри, хэкIыпIэм я нэхъыфIымрэ пэжымрэ къэзыгъуэтыфри. И насыпщ ар и зэманым къызыгурыIуэм.

ТЭРЧ щIыналъэм хыхьэ ХьэпцIей къуажэм щыщ гуэрым сытетхыхьыну (езыр дунейм ехыжат) а жылэм сыщыкIуэм, абы и ныбжьэгъуу, цIыхугъэу щытахэм захуэзгъэзэну мурад сщIащ. Япэу зи цIэ къраIуахэм ГъукIэпщ Рае ящыщщ.

ЦIыху щыIэкъэ занщIэу уигу кIэрыпщIэрэ Iыхьэлейуэ ухуэгуапэу, зыщумыгъэнщIу убгъэдэсу? Рае апхуэдэт! Псом хуэмыдэу абы и адыгэбзэ дахэмрэ и Iумахуагъымрэ сатхьэкъуат. Рае и нэхъыжь къалэнхэр къанэ щымыIэу зэригъэзащIэр шэч къызытумыхьэнт.

СыщIэкIуам теухуауэ гупсэхуу къызэпсэлъа иужькIэ, сэ гу лъыстащ Рае зыгуэрым зэригъэпIейтейм. ИкIи сыщыуатэкъым. «УпIащIэрэ?» - щыжиIэм, сызэрыпIащIэмкIэ зысхуэумысакъым (иджыри къэзгъэгугъа къызэжьэ щыIэт, ауэ ахэр Рае нэхърэ куэдкIэ нэхъыщIэти, ягъэ езгъэкIакъым).

Нанэ Рае заулкIэ хэплъэу щысри, и гукъэкIыж чысэм и щхьэр итIэтащ.

- Зауэм и щIопщ зытехуахэм сэри сащыщщ. Си ныбжьыр илъэс 80-м щхьэщыдэхащ, куэд си нэгу щIэкIащ, ауэ си гукъеуэ нэхъыщхьэхэм ящыщщ си адэм и кIуэдыкIар зэрызмыщIэр. Си адэ Щокъал Былу зауэм ипэ лъэхъэнэм къуажэм пщIэрэ щхьэрэ иIэу, унагъуэ дахэу дэсащ, - абыкIэ Рае къригъэжьащ къехьэлъэкIыу къыпщыхъу псалъэмакъыр.

1941 гъэм, ди къэралым нэмыцэ зэрыпхъуакIуэхэр къыщытеуам, Былу колхозым хэту лажьэрт. Унагъуэ дахэ иухуауэ бынищ иIэт, еплIанэр дунейм къытехьэн хуейуэ ежьэрт.

Сабий еплIанэр, щIалэ цIыкIур, дунейм къызэрытехьэрэ махуибл щрикъум, повесткэ къыхуахьри дашауэ щытащ. Абы щIыгъуащ я къуажэгъухэу Берычэт Хьэжымырзэ, Абазэ Сыхь, Щоджэн Индэрбий сымэ. Абыхэм ящыщу псэууэ къэзыгъэзэжар Индэрбий и закъуэщ.

Бынунэр къызэхинэу зауэ мафIэ хыхьэ лIыр зэ къызэплъэкIыжщ, и къуэш закъуэм зыхуигъазэри: «Мыхьэмэт, сыздэкIуэм къыщыспэплъэр зыми ищIэркъым. Къэзмыгъэзэжмэ, си щхьэгъусэмрэ си быниплIымрэ уи анэмэтщ. ЯмыIэIамэ, къапэIэбэ, хамэм йомыгъэлъэIу», - къыжриIат.

А лъэхъэнэм Мыхьэмэт къиишагъащIэт, иджыри бын игъуэтатэкъым. Шы нэхъыжьыр зэрыдашрэ куэд дэмыкIыу, Мыхьэмэти повесткэ къыхуэкIуэри, ежьащ. Арати, абы и щхьэгъусэри и къуэшым и бынунэри я закъуэ дыдэу утыкум къинат. НысащIэр тIэкIурэ дэсри, лэгъунэ нэщIым щIэмысыфу и дыщ кIуэжащ.

Былу и щхьэгъусэ КIулалэ (Дзэгъащтэхэ япхъущ) бын еплIанэ зэригъуэтам къаруунщэ ищIами, псори езым къызэрыщыгугъыр илъагъурти, и бгыр щIикъузэри... Нэхъ къэжэпхъахэр зыдигъэIэпыкъуурэ зэман хьэлъэм пэщIэуващ, езым хуэдэ куэдым хуэдэу, щымэжэлIаи щIыIэм щигъэгузэваи къыхуихуащ.

Сэ куэд щIауэ гу лъыстащ зауэ зылъэгъуа цIыхухъухэмрэ бзылъхугъэхэмрэ абы зэмыщхьу зэрытепсэлъыхьым. ЦIыхухъухэм ар я лIыгъэ щIапIэмэ, бзылъхугъэм я нэхъыбэр зытепсэлъыхьыр ныбэрэ бынкIэ ялъэгъуа гузэвэгъуэрщ, гуауэрщ.

- ЗауэфI щыIэкъым,- жеIэ Рае и гукъэкIыжхэм кърагъэкIуа нэпсхэр тригъэсабырэну хэту. – Сысабийуэ ирихьэлIами, сэ слъэгъуа зауэр нэпскIэ, лъыпскIэ, мэжэщIалIагъэкIэ, ныбаджагъэкIэ, тхьэмыщкIагъэкIэ гъэнщIат. Нэмыцэхэр къуажэм дэсыхункIэ ди фэм ираха къудейм фIэкIа дымылъэгъуами ирикъунт. СытIысу сытэджыху апхуэдэ дяпэкIэ къэмыхъужыну Тхьэм солъэIу, - къыддогуашэ нанэр.

Рае и адэр Тэрч къалэ военкоматым деж Iуашри, КъалэкIыхь яшауэ щытащ. Абы щыIэу и щхьэгъусэм къыхуиIуэхуат, кIуэуэ илъагъужыну. Бзылъхугъэр темыпыIэу, пIащIэу гъуэмылэ гуэрхэр зэригъэпэщщ, сабийхэр гъунэгъум къыхуигъанэри, ежьащ. И насыпти, и закъуэтэкъым, абы гъусэ къыхуэхъуат зи щхьэгъусэ а станцым тес цIыхубз зыбжанэ. Май къалэм нэс лъэсу кIуауэ, гум исуу урысылI гуэр къахуэзэри, я Iуэху зытетыр щыжраIэм, фIэгуэныхь хъуагъэнщ, а лъэныкъуэмкIэ кIуэти, здэкIуэм нэс нигъэсащ. ЗдэкIуам хъумакIуэр къапежьэри, сыхьэт никъуэ хуэдиз ипэ лIы 50-м нэблагъэ станцым зэрытрашар къажриIащ. Бзылъхугъэхэм я щхьэгъусэхэр абыхэм яхэту къыщIэкIащ. Сыт ящIэнт? Яхьа гъуэмылэр хъумакIуэм иратри, щхьэж и щхьэ ягъеижу къыIуагъэзыкIыжащ.

Зэман дэкIри, Былу и письмо унагъуэм къаIэрыхьащ. Абы зэритымкIэ, ар Тэн (Дон) деж щекIуэкI зауэм хэтт. Абы яужь Щокъалыр хъыбарыншэу кIуэдащ. Зауэр екIуэкIыхуи, ар иуха нэужьи абы и унагъуэр хъыбар кIапэ куэдрэ ежьащ. Иужьым, КIулалэ къуажэ Советым ираджэри, и щхьэгъусэм и хъыбар зэрыщымыIэр къыжраIащ, абы и къуэш (КIулалэ и пщыкъуэ) Мыхьэмэт зэраукIам и щыхьэт тхылъыр къыIэщIалъхьащ. Мыхьэмэт и щхьэгъусэ цIыкIур кърагъэшэжри, хьэдагъэ ящIащ, зэрахузэфIэкIкIи хьэдэIус (сэдэкъэ) тIэкIуи хуагуэшащ. Абы яужь илъэс дэкIыжауэ, Мыхьэмэт зэрыпсэур къыжриIэу и шыпхъу Быцэ къыхуотхэ. Ар Берлин дэст, и дэфтэрхэр хьэзыр хъумэ, къэкIуэжыну ежьэу. Шэч хэмылъу, ар унагъуэм дежкIэ гуфIэгъуэшхуэт. Ауэ иджыри илъэситIкIэ Мыхьэмэт къэкIуэжыфакъым.

Мыхьэмэт и Iуэхур къызэрекIуэкIари гъэщIэгъуэнщ. 1945 гъэм, Берлин нэса советыдзэм хэту, мэз лъапэ гуэрым деж щыту топышэ къауэри, Мыхьэмэт нэгъуэщI лIитI и гъусэу, топышэм къриуда кумбым иридзащ, я гущIыIум щIы трикIутэжу. Абыхэм гу къылъамытэу дзэр адэкIэ кIуатэри, тхьэмыщкIагъэ къызыщыщIа лIищыр гурыму мащэм къинауэ нэмыцэ гуп къарихьэлIэри, яфIэгуэныхь хъуагъэнщ, къыщIатIыкIыжри я гугъуи къамыщIу ежьэжат. Куэд дэмыкIыу аргуэру нэмыцэ гуп къарихьэлIэри, абыхэм гъэр ящIащ, нэмыцэIуэм ирадзащ. Мухьэмэт а хьэпсым щилъэгъуа тхьэмыщкIагъэмрэ гугъуехьымрэ я хъыбар куэд Рае ещIэж.

Зауэр иуха иужькIэ, ахэр советыдзэм хэту Берлин дэт штабым яшэри я документхэр хузэрагъэпэщыну къагъэгугъащ, ауэ ар хьэзыр хъухукIэ щагъэIащ къалэ гъунэм къыщызэрагъэпэща лагерым. Рае зэрыжиIэжымкIэ, абы щыщыIам Мыхьэмэт посылкэ куэд къахуигъэхьу щытащ, ди псэлъэгъур япэу школым зэрыкIуа щыгъынхэр къанэ щымыIэу и адэ къуэшым къыхуигъэхьа защIэт.

Сытми, псори зэхуэхъуу Мыхьэмэт унэм къетIысылIэжа иужькIэ, и щхьэгъусэ цIыкIури къишэжри, бынитI зэдагъуэтыжащ.

Рае и гугъэкIыжхэм къытригъэзэжурэ фIыщIэ щыхуещI и адэ къуэшым и щхьэгъусэ Хужь (Къарэжьхэ япхъущ). Абы сыт хуэдэ гугъуехьри къадигуэшу, я анэ етIуанэ хуэдэу къазэрыщхьэщытари къыхегъэщ. А зэщхьэгъусэхэм быныфI, бын гъэса къащIэнами къытхутепсэлъыхьащ нанэ Iумахуэр.

Зауэ нэужь илъэсхэм къэралыр, жылэр зэфIэзыгъэувэжахэм яхэтащ Раерэ абы и анэкъилъхухэмрэ. Къуажэдэсхэр щыгъуазэщ абыхэм колхозым къаруу халъхьар зихуэдизым.

ГъукIэпщ Рае нобэ зыдэс жьантIэр зыгъэбжьыфIэ нэхъыжьыфIщ. Ар унагъуэм, хьэблэм, къуажэм пщIэшхуэ щызиIэ нанэ Iумахуэщ.

ГъащIэ щыхъукIэ, цIыхум и нэгу куэд щIокI, ауэ зи ныбжь хэкIуэта цIыхум и гум къинэр къызэрымыкIуэу зыщыгуфIыкIа е и гум хыхьэу зыгъэгумэщIа гуэрщ. Рае щыпсалъэкIэ сыт щыгъуи и гущIыIу къыфIэкIуэр хъыбарыншэу кIуэда я адэм и Iуэхурщ. Абы и хъыбар и бынхэмрэ абыхэм къатепщIыкIыжа цIыкIухэмрэ яжриIэ зэпытщ. Хэт ищIэрэ?..

Зауэм и кIэр хьэдагъэщ, жаIэ. А хьэдагъэр илъэс дапщэкIэ екIуэкIми зыщIэр абы зи благъэ-Iыхьлы хэкIуэдахэрщ... Зауэр щиухыр фоч гъауэ макъ къыщымыIужракъым, атIэ гъыбзэ щыхуамыусыжырщ. Къремыхъуж апхуэдэ зэи!

ЩОМАХУЭ Залинэ.

ЗэгурыIуэр мэунэри...

Къэбэрдей-Балъкъэрым щекIуэкIащ «Команда 5642» республикэ щIалэгъуалэ зэхыхьэ. Ар хуэунэтIауэ щытащ щIэблэр щIэпхъаджагъэ ямыщIэным хуэущииным, лъэпкъ зэхуэмыдэ къыхэкIахэмрэ зи дин зэтемыхуэхэмрэ зэгурыгъэIуэным, щIалэгъуалэм я жэрдэмыр ядэIыгъыным теухуар. ЕгъэджэныгъэмкIэ, щIэныгъэмрэ щIалэгъуалэм я IуэхухэмкIэ КъБР-м и министерствэм къызэригъэпэща зэIущIэр «КъБР-м терроризмэмрэ экстремизмэмрэ щыпэщIэтын» къэрал программэм щыщу къызэрагъэпэщащ. Ар щекIуэкIащ Бэрбэч ХьэтIутIэ и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым Iуащхьэмахуэ щыIэ и егъэджэныгъэ-щIэныгъэ IуэхущIапIэм. Абы щызэхуэсащ еджапIэ нэхъыщхьэхэм, колледжхэм я студентхэр, волонтёрхэр. ЗэIущIэр зэрекIуэкIынур, абы къыщаIэтыну Iуэхухэр зыгъэбелджылар Кавказпсо щIалэгъуалэ треннинг центрым и унафэщI Борисевич Екатеринэщ. Сессиехэр, лекцэхэр, мастер-классхэр, проектхэм я «лъэтеувэхэр» - куэд хьурт щIалэгъуалэм хуагъэхьэзырар. Ар къыщызэIуахым къэрихьэлIащ КъБР-м егъэджэныгъэмкIэ, щIэныгъэмрэ щIалэгъуалэм я IуэхухэмкIэ и министрым и къуэдзэ Мокаев Ачемиз, КъБР-м и гъэзэщIакIуэ властым экстремизмэм пэщIэтынымрэ щIалэгъуалэ политикэр гъэзэщIэнымкIэ и органхэм я Iуэхухэр зэгъэуIунымкIэ министр Къуэшырокъуэ Залым.

Зы пшыхь траухуащ Парахин Антон «Исповедь террориста. Путь к миру» зыфIища и фильмым. Омск щыщ журналистым къехъулIащ лъэхъуэщым ис щIэпхъаджащIэм епсэлъэну. Псалъэмакъым къызэрыхэщымкIэ, илъэс бжыгъэхэр дэкIа нэужь, абы и къуаншагъэ псори къыгурыIуэжащ, тезыр зэрихьымкIи арэзыщ. Фильмым увыпIэ щеубыд щIэпхъаджащIэхэм зыкъыщаIэтам яукIахэм я унагъуэхэм яIуэтэж хъыбархэм. Мы фильмым и мыхьэнэр цIыхухэр ягъэшынэныркъым, атIэ ягъэгупсысэнырщ.

ЗэIущIэм и программэм хэту сыхьэтиплIкIэ екIуэкIащ экстремизмэмрэ терроризмэмрэ япэщIэтыным теухуа лекцэр. «ЩIалэгъуалэр. Абыхэм зэрызахъумэжыпхъэ Iэмалхэр» Iуэхум теухуауэ къэпсэлъащ УФ-м и следственнэ комитетым КъБР-м щиIэ и IуэхущIапIэм, КъБР-м и МВД-м, ЩIалэгъуалэ политикэмкIэ республикэм и Iэтащхьэм и советым я лIыкIуэхэр.

НыбжьыщIэхэм папщIэ ирагъэкIуэкIащ лъэпкъ зэхуэмыдэ къыхэкIахэр, зи дин зэтемыхуэхэр къызэдэгъуэгурыкIуэным теухуа мастер-класс.

ГУГЪУЭТ Заремэ.

Балли 100 къэзыхьахэр

Мы махуэхэм хэIущIыIу мэхъу курыт школыр мы гъэм къэзыуххэм ята къэрал къэпщытэныгъэхэм къарикIуахэр. Илъэс блэкIахэми хуэдэу, ди гуапэ зэрыхъущи, ЕГЭ-р мы гъэм зыт ныбжьыщIэхэми къагъэлъагъуэ щIэныгъэ куурэ зэфIэкI лъагэрэ зэрабгъэдэлъыр.

УРЫСЫБЗЭМКIЭ екIуэкIа зыуэ щыт къэрал къэпщытэныгъэм къэрикIуахэм ущымыгуфIыкIыу къанэркъым. Экзаменыр зытахэм ящыщу цIыху 12-м абыкIэ балли 100 къахьащ. Апхуэдэхэщ Бэвыкъуэ Данэ (Хьэтуей дэт курыт школ), Гижгиевэ Салимэ (Байсултанов Алим и цIэр зэрихьэу Яныкъуей къуажэм дэт курыт школ), Шыбзыхъуэ Алинэ (Нарткъалэ дэт курыт школ №3), ЗэкIурей Аишэ, Жанказиевэ Самирэ, Ерыстау Алим (Налшык дэт курыт школ №9), Жэмыхъуэ Камиллэ (Налшык дэт курыт школ №17), Къумыкъу Миланэ (Налшык дэт курыт школ №24), Жэмыхъуэ Стеллэ (Къулъкъужын Ипщэм дэт курыт школ №2), СэвкIуий Беслъэн (Налшык дэт курыт школ №13), Езауэ Тинэ (Налшык дэт «ДыгъафIэ къалэ»), Хьэжы Ренат (Налшык дэт гимназие №14) сымэ. Балл 98-рэ къахьащ ныбжьыщIэ 18-м.

ЩIэныгъэ куурэ зэфIэкI лъагэрэ къэзыгъэлъагъуэ еджакIуэхэм я нэхъыбапIэр ипэкIэ мызэ-мытIэу щытекIуащ республикэпсо, къэралпсо олимпиадэ зэмылIэужьыгъуэхэм, щIэныгъэ конференцхэм, спорт зэхьэзэхуэхэм. Къыхэдгъэщынщи, Езауэ Тинэрэ Хьэжы Ренатрэ мы гъэм къаухар 10-нэ классырщ. ЕгъэджэныгъэмкIэ хабзэм къызэригъэувымкIэ, ныбжьыщIэхэр хуитщ, курыт школыр къаухыным зы илъэс иIэу ЕГЭ-хэр ятыну. Апхуэдэ Iуэху бгъэдыхьэкIэ къэзыгъэсэбэпа ныбжьыщIэ плIыщIым щIигъум яхэхуащ Тинэрэ Ренатрэ икIи, ди гуапэ зэрыхъущи, абыхэм къагъэлъэгъуа щIэныгъэм бали 100 хуагъэфэщащ.

ЕхъулIэныгъэ лъагэ зыIэрызыгъэхьахэми, курыт школыр мы гъэм къэзыух адрей ныбжьыщIэ псоми дохъуэхъу я мурадхэр къайхъулIэну, я гугъапIэхэм лъэIэсыну, узыншэу гъащIэм лъэ быдэкIэ хэувэну.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Гидрографием и махуэ

Гидрографием и дунейпсо махуэр (World Hydrography Day) гъэ къэс мэкъуауэгъуэм и 21-м къэрал куэдым щагъэлъапIэ. Абы теухуа жэрдэмыр 2006 гъэм къыхэзылъхьауэ щытар 1921 гъэ лъандэрэ лажьэ ГидрографиемкIэ къэрал зэхуаку зэгухьэныгъэрщ (International Hydrographic Organization, IHO). КIэлъыкIуэу ар ООН-м и Ассамблее Нэхъыщхьэми къыщащтащ.

АЛЫДЖЫБЗЭМ къыхэкIа «гидрографие» псалъэм къикIыр «псым и зэхэлъыкIэр къезытхэкI» жыхуиIэщ. А щIэныгъэм и къалэнщ псы гущIыIум кхъухьхэм тэмэму къыщакIухьынымкIэ, хуиту зыщагъэзэнымкIэ картэхэмрэ гъуэгурыгъуазэ тхыгъэхэмрэ яхуэзэхэгъэувэныр.

Нэхъ пыухыкIауэ жытIэмэ, зи гугъу тщIы щIэныгъэм и «пщэрылъ» нэхъыщхьэхэм хабжэ хышхуэхэмрэ хы цIыкIухэмрэ, псыежэххэмрэ псы хъумапIэхэмрэ кхъухьхэмрэ кхъуафэжьейхэмрэ шынагъэ къащыхухэмыкIыу тетыным хуэгъэзауэ псым и кууагъыр, и щIагъым и зэхэтыкIэр, и Iуфэм и зыгъэзэкIэр къахутэу, абы ипкъ иткIэ картэхэр зэхэлъхьэныр, псым зэрызыщыгъэзапхъэр къэзыгъэлъагъуэ гъуазэрыблэхэмрэ (маякхэр) нагъыщэхэмрэ щыгъэувыныр.

Гидрографием къыщахутахэр зыхуэщхьэпэр псы щIыIум тет кхъуафэхэм я закъуэкъым. Ахэр щIэгъэкъуэныфIщ хыхэм я щIагъым щIэлъ хъугъуэфIыгъуэхэр къыщалъыхъуэкIи, псы IущIэхэр щагъэувкIи, экологием шынагъэ щымыIэнымкIи.

Мы щIэныгъэр къызэрыунэхурэ абы ехьэлIа къэхутэныгъэхэр ирагъэкIуэкI хым щытепщэу къэгъуэгурыкIуа къэрал псоми.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

Дунейм щыхъыбархэр

Сатууэ зэдащIым хохъуэ

Нэхъ пасэу зэрызэгурыIуам ипкъ иткIэ, Урысейм Индием фIамыщIу ирищэр хуэдэ минкIэ нэхъыбэ ищIынущ. Мы гъэм и япэ мазищым къриубыдэу а къэралым хуригъэшащ илъэс кIуам зэрыщыту хуиутIыпщам и процент 40 хуэдиз.

ГЪЭСЫНЫПХЪЭ гъэтIылъыгъэу иIэр икъукIэ зэрымащIэ дыдэм къыхэкIыу Индием и энергетикэ IэнатIэр щытыкIэ гугъу дыдэм итщ икIи электростанцхэр къэмыувыIэн папщIэ гъэсыныпхъэр хамэ къэралхэм куэду къыщещэху. Нэхъыбэ дыдэ здришыр Урысейрщ.

Индием промышленностымрэ сатумкIэ и министерствэм къигъэлъагъуэ бжыгъэхэм ятепщIыхьмэ, урысей фIамыщIу а къэралым хуаутIыпщыр мы гъэм и япэ кварталым тонн мин 523-м щIигъуащ. Илъэс кIуар къапщтэмэ, фIамыщIу тонн мелуан, антрациту тонн мелуан 1,4-рэ ирищащ. КъэралитIми я фейдэ хэлъу сату зэрызэдащIынур щыжаIащ абы теухуауэ иджыблагъэ ирагъэкIуэкIа зэхуэсым.

Ерыскъыр иракIуту хуадэнукъым

Испанием яужь щихьащ кIэрыхубжьэрыхум ягъакIуэ ерыскъыпхъэхэр гъэмэщIэным. Абы теухуа законопроектым къэралым и правительствэм щыхэплъащ.

ХАБЗЭЩIЭМ щыубзыхуащ ерыскъыр хыфIэзыдзэ тыкуэнышхуэхэм, шхапIэ зэмылIэужьыгъуэхэм къуэдышхуэ тралъхьэну. Къапщтэмэ, абы къыщыгъэлъэгъуахэр къызэпызыуд IуэхущIапIэхэм еврэ мин 60-кIэ етхьэкъунущ, етIуанэу къыщIэхуэхэм еврэ мин 500 ирагъэпшынынущ. Апхуэдэ щIыкIэкIэ ягъэмэщIэфыну я гугъэщ илъэс къэс пхъэнкIийм ерыскъыуэ хадзэм и куэдыгъыр. АтIэми ар мащIэкъым – тонн 1300-рэ щыхыфIадзэ абы.

Мэкъумэш хозяйствэмкIэ, бдзэжьей ещэнымрэ ерыскъыпхъэмкIэ министр Планас Луис зэрыжиIамкIэ, къэралым цIыхуу исым ар ятепщIыхьмэ, дэтхэнэми килограмм 31-рэ хуозэ. «МэжэщIалIэхэр щыкуэд къэралхэр иджыри зэрыщыIэр къэплъытэмэ, ерыскъыр пхъэнкIийм хэбдзэныр гущIэгъуншагъэщ», - къыхигъэщащ абы.

ООН-м а Iуэхум теухуауэ иджыблагъэ зэбгригъэха докладым къыщыгъэлъэгъуащ илъэс къэс дуней псом ерыскъыуэ тонн мелард зэрыщыхыфIадзэр, цIыху мелард бжыгъэхэр я ныбэ изу щымышхэ къэхъуми.

Мэкъуауэгъуэм и 21, *гъубж*

♦**Гидрографием и дунейпсо махуэщ**

♦**1956 гъэм** къалъхуащ экономикэ щIэныгъэхэм я доктор, АКъУ-м и профессор, РАЕН-м и член-корреспондент **Къуий Iэмырбий**.

♦**1956 гъэм** къалъхуащ усакIуэ, публицист, «Iуащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхъыщхьэ **Мыкъуэжь Анатолэ**.

<u>Дунейм и щытыкIэнур</u>

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкIэ, Налшык пшэр техьэ-текIыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 28 - 28-рэ, жэщым градус 16 - 18 щыхъунущ.

Мэкъуауэгъуэм и 22, *бэрэжьей*

♦**Хэкур яхъумэурэ хэкIуэдахэм я фэеплъ махуэщ**. 1941 гъэм Хэку зауэшхуэр къэхъеящ.

♦**1967 гъэм** Налшык ПТУ №7-м и цIыхубз спортсменкэ 15 ди республикэм и къалащхьэм щежьэри, лъакъуэрыгъажэкIэ Ленинград кIуэну гъуэгу техьащ.

♦**1939 гъэм** къалъхуащ щIэныгъэлI, жылагъуэ лэжьакIуэ, Социалист Лэжьыгъэм и ЛIыхъужь **Залиханов Михаил**.

♦**1941 гъэм** къалъхуащ КъБКъУ-м и профессор, цIыхухэр узыншэу псэуным хуэщхьэпэ лэжьыгъэшхуэ езыгъэкIуэкI **КъуэщIысокъуэ Александр**.

♦**1948 гъэм** къалъхуащ физико-математикэ щIэныгъэхэмкIэ доктор, КъБКъУ-м и профессор **ХьэпащIэ Юрэ**.

♦**1953 гъэм** къалъхуащ искусствоведениемкIэ доктор, профессор, УФ-мрэ КъБР-мрэ щIэныгъэмкIэ щIыхь зиIэ я лэжьакIуэ, Кавказ Ищхъэрэм ГъуазджэхэмкIэ и къэрал институтым и ректор **Рахаев Анатолэ**.

<u>Дунейм и щытыкIэнур</u>

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкIэ, Налшык пшэр техьэ-текIыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 23 - 25-рэ, жэщым градус 16 - 18 щыхъунущ.

Зыгъэхьэзырар **ЖЬЭКIЭМЫХЪУ Маринэщ.**

Лъэпкъ Iущыгъэ:

Псы къэмыжэм псыхьэлыгъуэ хыумыш.

Iэщыхъуэхэр бэлэрыгъыркъым

«Ленинцы» мэкъумэш предприятэм Iусыпхъэ щхъуантIэр Iуехыж. Iэщ гъэхъуным елэжь дэтхэнэ зы IуэхущIапIэми гъэм и кIыхьагъкIэ Iэщым ирегъэшх къэуат зыщIэлъ, витамин зэмылIэужьыгъуэхэмкIэ къулей рапсыр, триттикалли къэкIыгъэ щхъуантIэхэр. Иджы хуэдэ зэманым псом хуэмыдэу ар нэхъ зрагъэшхыр жэм къашхэрщ - зрегъэужь, гъэшми хегъахъуэ.

IуэхущIапIэм гъэ къэси джэшхъурейрэ зэнтхъымрэ зыщIэлъу куэду хесэ. Иджыпсту щIадзауэ ар Iуахыж. Губгъуэм япэу ихьа «Дон-680» комбайным зы махуэм хуэзэу тонни 120 - 135 - рэ къех икIи ар занщIэу ирагъашэ жэм къашхэр щаIыгъ фермитIым.

Iусыпхъэ щхъуантIэхэм куэд мыщIэу къахэхъуэнущ пасэу хъу гибрид нартыхур.

Мы зэманым апхуэдэ лэжьыгъэхэр къыщрахьэлIэ Котляревскэм, Александровскэм, Ново-Ивановскэм я мэкъумэш-фермер IуэхущIапIэхэми. Мы щIыпIэхэр зэрытафэтесым къыхэкIыу мэкъуауэгъуэри щынэхъ пасэщ. Зыхуеину техникэхэмрэ дагъэгъэсыныпхъэмкIэ къызэгъэпэща Iэщыхъуэхэр пIалъэм фIимышу къапэщылъ къалэнхэр зэфIагъэкIыну мэгугъэ.

ШЭРЭДЖ Дисэ.

ЛIыгъэшхуэ зэрахьэу бийм пэщIэтами...

Шахэ и псыхъуэр тхыдэ и лъэныкъуэкIэ телъыджащэщ. Ар лIэщIыгъуэкIэрэ Шапсыгъымрэ Убыхымрэ я гъунапкъэу щытащ. Абы къыдэкIуэуи, илъэси 159-рэ ипэкIэ мы къуэладжэм къуажэ 70-м щIигъу дэсыгъащ. Мыпхуэдэуи жытIэ хъунущ: тIуащIэр къэзыухъуреихь Iуащхьэхэмрэ мэзхэмрэ иджыри къыздэсым «я нэгу» щIэтщ Iэхэлъахэм илъэс мин бжыгъэкIэрэ щызэдэпсэуа адыгэхэмрэ аптIэхъуэхэмрэ (убыххэр) я зэдекIуэкIыкIар.

ИЛЪЭС зыбжанэ ипэкIэ Интернетым сыщрихьэлIат убыххэмрэ шапсыгъхэмрэ Урыс-Кавказ зауэм щыгъуэ я лъахэм къизэрыгуа зэрыпхъуакIуэхэм лIыгъэшхуэ зэрахьэу зэрапэщIэтар къызыхэщыж тхыгъэ зыбжанэ. АтIэми, псэзэпылъхьэпIэ лъэхъэнэ гугъум ахэр зыхиубыда Iуэхугъуэхэр зэкIэлъыгъэкIуауэ къыщетхэкIыжа сатырхэм я нэхъыбапIэр зейр а зэманым ахэр зи нэгу щIэкIа цIыхухэрт.

XIX лIэщIыгъуэм и япэ Iыхьэм хы ФIыцIэ Iуфэм къегъэщIылIа щIыналъэхэми зэхэуэ гуащIэхэр щекIуэкIащ. Урысей географие обществэм и Сочэ къалэ къудамэм хэт, лъахэхутэ емызэшыж Ворошилов Владимир «Убых хэкум и тхыдэ-этнографие очерккхэр» зыфIища и Iэрытх гъэщIэгъуэным къызэрыщигъэлъэгъуэжамкIэ, убыххэмрэ шапсыгъхэмрэ я щIыр щызэпыхьэ Шахэ псышхуэр хым щыхэхуэжым деж, 1839 гъэм и мэлыжьыхь - накъыгъэ мазэхэм я зэблэкIыгъуэ махуэхэм кърииубыдэу, пащтыхьыдзэр псы щIыIукIэ къесылIэри, абдежым залымыгъэ хэлъу зыщигъэбыдауэ щытащ. Ар дыдэм щыхьэт тохъуэ «1839 гъэм Шахэпэ щитIысыкIа урысыдзэр» зыфIаща тхыгъэу Интернетым кърапъхьари.

Къызэризэум къыдэкIуэу, а щIыпIэм зыщригъэнэну унафэ зыхуащIа генерал Раевский Николай хузэщIагъэуIуа дзэм хэтт Кавказ Ищхъэрэм щыIэ Тенгинскэ, Навагинскэ полкхэм къыхаша батальону 8, хы ФIыцIэ (черноморскэ) къэзакъ-ныбэрыпщхэм (пластунхэм) я лъэсырыкIуэ-губгъуэхутэ полкыу 2, Iэщэ шынагъуэу а зэманым къалъытэу щыта топ 24-р зыгъэIэрыхуэ ротэу 2.

Сэ къызэрыслъытэмкIэ, зауэ гущIэгъуншэр иухыным иджыри илъэс 25-рэ хуэдиз иIэжу, Шахэ псыр хым щыхэхуэжым и деж зыщызыубгъуа мэзылъэ тафэмрэ абы къегъэщIылIа ныджэ бгъуфIэшхуэмрэ зыщигъэбыдэн папщIэ, урысыдзэм къаруушхуэ ирихьэлIауэ зэрыщытар къызыхэщыж дэфтэрхэр дунейм къызэрытрагъэхьэжым и мызакъуэу, Интернетми тыншу къызэридгъуэтэфыр фIыщ. Сыту жыпIэмэ, зи гугъу тщIы тхыгъэхэри къоув ди лъахэм къеща зэрыпхъуакIуэхэм адыгэхэр зы махуи зэрамыгъэтыншар, хэкупсэхэм, я хуитыныгъэмрэ я хэкумрэ яхъумэжын папщIэ, лъы мащIэ зэрамыгъэжар, лIыгъэу зэрахьар зыхуэдизыр къэзыгъэлъагъуэ IэмалыфIу. Абы къыхэкIыуи, зэпэщIэувэныгъэ гуащIэрэ гущIэгъуншагъэкIэ гъэнщIа а лъэхъэнэ бзаджэр зи нэгу щIэкIа цIыхухэм къаIэпыкIа я тхыгъэхэм хэплъэжу, щIэджыкIакIуэхэм я пащхьэ ахэр изыхьэжыфхэми фIыщIэ щхьэхуэ яхуэфащэу къыдолъытэ.

Теуэм зэрызыхуагъэхьэзырар

Чэруан зекIуэр зэрызэщIагъэуIуа щIыкIэм дежкIэ къедгъэзэкIыжынщи, 1839 гъэм мэлыжьыхьым и 23-м Севастополь кхъухь тедзапIэм къыIукIри, Керчь псы дэлъэдапIэм (хыжьэм) дыхьащ хы ФIыцIэ флотым и 2-нэ эскадрэр. «Императрица Екатерина», «Память Евстафия», «Адрианополь», «Султан Махмуд», «Силистрия» кхъухьхэмрэ «Штандарт» фрегатымрэ зыхэт хыдзэм я унафэщIыр адмирал Лазарев Михаилт. Махуэ бжыгъэ нэхъ дэмыкIыу абыхэм гъусэ яхуэхъуащ «Агатополь», «Тендос», «Бургас», «Браилов» фрегатхэр, «Меркурий» бригыр, «Северная звезда» бахъэрызекIуэ кхъухьыр (пароход), «Легкий» тендерыр, «Ориандэ» яхтэр.

Мыбыхэм я цIэхэр тхыгъэм къызэрыщыхьам хуэдэ дыдэу къыщIедбжэкIыжыр, ди лъэпкъэгъухэм я щIыналъэм и зы кIапэ къудейм зыщигъэбыдэн папщIэ, Урысей пащтыхьыгъуэм къарууэ ирихьэлIар зыхуэдизыр къридгъэлъэгъуэжын щхьэкIэщ. Теуэм апхуэдизкIэ ерыщу икIи зэгъэкIуауэ зыхуагъэхьэзырати, ищхьэкIэ зи гугъу тщIа кхъухьхэм къищынэмыщIа, зекIуэм хузэщIагъэуIуа дзэм папщIэ, Темрыкъуэ (Темрюк) тедзапIэм нэхъ пасэу щагъэхьэзырат сатуущI кхъухьхэм хуэдэу 9. Абыхэм щIэгъэхуэбжьауэ ирагъэзагъэрт зэрыпхъуакIуэхэр щитIысыкIыну щIыпIэм щаухуэну быдапIэм ирахьэлIэну пкъыгъуэхэмрэ IэмэпсымэхэмрэIэмэпсымэхэмрэ, лэжьакIуэ папщIэу къагъэсэбэп выхэмрэ шыхэмрэ, Iэщым ирагъэшх мэкъумылэмрэ ахэр зыщIащIэ шыгу-выгухэмрэ, Симферополь Ерыскъы комиссэм къахузэригъэпэщауэ, шэрджэсыщIым щитIысыкIыну дзэр мазитIкIэ зыхурикъун шхынри абы хэтыжу.

Къэнэжар зауэлIхэмрэ ахэр здэIэпхъуэм зыщIэсыну чэтэн унэхэмрэ, зауэм хуэгъэпса топхэмрэ топышэхэмрэ, нэгъуэщI-къинэмыщIхэри кхъуафэхэм ирагъэзэгъэжыныр арати, къыздикIарикъыздихуари ямыщIэ хыжькуийм къыкIэлъыкIуэ махуитIым и кIуэцIкIэ дзэм заригъэхъеякъым.

ИкIэм-икIэжым, мэлыжьыхьым и 28-м, жьапщаер щыувыIэм, хыдзэм хэтхэм кхъуафэхэм зрагуэшащ. Апхуэдэ щIыкIэм тету, теуэм хуэгъэпса зекIуэ шынагъуэр Тамань тедзапIэм къыIукIри, Керчь псы дэжыпIэмкIэ хы ФIыцIэм къытехьащ. Ауэ мыбдежми, езы Тхьэшхуэр зауэшыхэм закъригъэщIэжыну хэта фIэкIа умыщIэну, хыжькуийм аргуэру «зыкъигъэубзэлщыжащ». Увыгъэгъуэ имыIэу къепща жьапщэм зэтриIыгъа кхъухьхэр Шахэ Iуфэ щынэсар накъыгъэм и 2-м щIадзауэ нэужьыфI хъуауэщ. Дзэр пщыхьэщхьэхуэкIуэу щIыгу ибутIыпщхьэну хуабжьу гъуэджэти, Шахэрэ Субэшрэ (Шупашэ, иджы Матросская щель) хым щыхэхуауэ зэхэщIа зэрыс гущIыIум дэж, зауэлIхэр зэрыс кхъуафэжьейхэр жэщ псом и кIуэцIкIэ уфафэ-уфэразэу щIагъэIэт.

«ЗэрытпимыкIуэтынури къыдгурыIуат»

Ищхьэкlэ къызэрыщыхэдгъэщащи, кхъухь псоми я Iэтащхьэр адмирал Лазарев Михаилт, десантыдзэм - генерал Раевский Николайт.

Теуэр зэрекIуэкIынум и хъыбарыр нэхъ пасэу зылъэIэса убыххэмрэ шапсыгъхэмрэ, кхъухьхэр гъунэгъу къазэрыхуэкIуэр щалъагъум, лъэныкъуэ псомкIи къикIыу, хыдзэр щитIысыкIыну щыIыпIэм къекIуэлIэн щIадзащ.

Генерал Раевскэм зэрыжиIэжымкIи, бгырысхэм дзэр щитIысыкIыну зыхуагъэфэща щIыпIэм апщIондэхукIэ я къаруухэр кърашалIэрт. Теуэм щIимыдзэ ипэ, Iэгъуэблагъэм къегъэщIылIа къуажэ цIыкIу псоми къикIыу, Iуащхьэхэм къыщхьэдэхыурэ, хэкупсэхэр гуп-гупурэ джабэ нэкIухэм къеххэрт.

ЯпэщIыкIэ бгырысхэм щызэхуэсу щIадзащ Шахэ хы ныджэм къыщытелъадэм и гъунэгъуу ижьрабгъу лъэныкъуэмкIэ щыIа жыг гуэрэныбэм и Iэгъуэблагъэм. Ар ижьижьыж лъандэрэ къадекIуэкI я тхьэелъэIупIэт, «Тхьэхущынэ щыгу» зыфIаща лъагапIэм и лъабжьэкIэ щыIэу.

КъищынэмыщIауэ, километрищ зи кIыхьагъ хы псыIумрэ абы къыщхьэщыт мэзылъэ джабэ нэкIухэмрэ зысея бгырысхэми теуэм и пэ къиихуэ жэщым щызэщIагъэста мафIэхэм къапих бзийхэр дэнэ лъэныкъуэкIи къыщылъагъуэрт.

ИпэжыпIэкIи (дэфтэрхэм къызэрыхэщыжымкIэ), иджырей Сочэ къалэм храгъэубыда Головинкэ (Шахэпэ) къуажэм хы псыIумкIэ гъэза и гъунэм уардэу къыщыхэщхьэхукI, ныбжьышхуэ зиIэ «Жыг дахэ» здэщыт щIыпIэр шапсыгъ адыгэхэмрэ абдежым гъунэгъуу щыпсэуа убыххэмрэ пасэ зэманхэм къыщыщIэдзауэ я тхьэелъэIупIэжьу къекIуэкIащ. Ауэ щыхъукIи, зи гугъу тщIы лъэхъэнэм урысыдзэм хэта я пашэхэм ятхыжа я гукъэкIыжхэм къызэрыщагъэлъэгъуэжамкIи, Шахэ хыпсым щыхэлъэдэжым и ижьрабгъу лъэныкъуэмкIэ жыгей абрагъуэхэр итыгъащ.

«МызыгъуэгукIэ Раевскэм урыс Iэщэр ирихьэрт зауэшы дыдэу къалъытэ убыххэм я щIыгум, - щитхыжащ «ГукъэкIыжхэр» зыфIища и тхыгъэм, «Шахэпэ теуэм» и курыкупсэм хэта декабрист Лорер Николай. - ПщэддджыжьыпIэм зыкъэзыIэта дыгъэм и япэрей бзийхэм къызэщIагъэнэхуа теплъэгъуэр апхуэдизу телъыджэщати, псори дитхьэкъуащ ярейт: хы ныджэм илъэсищэ бжыгъэ зи ныбжьу я лъабжьэм Iэщэ зэщIэщтауэ убых 500-м нэблагъэр Тхьэ щелъэIурт. Убыххэм лъэгуажьэмыщхьэ зрагъэуат. Абыхэм я пащхьэ зи щхьэм щэкI хужь къешэкIа ефэндыр итт. Дымыгъэщыгъуэн тхуэзэфIэкIакъым, махуэ къуэхьэм я дунейм щыпсэу мусульманхэм ... ди диныр ... (Тхьэхущынэ щыгум дэж) муслъымэн диным и лъэныкъуэ зэрыIыгъ бгырысхэр абы зэрыщIигъэгъуэзами, Тхьэхущынэ щыгу тыншу икIи пщIэншэу абыхэм къыщыдатынутэкъым».

Десантыдзэм я пашэ Раевскэм зэритхыжамкIэ, а щIыпIэм щызэхуэса хэкупсэхэм я пащхьэ тхьэмадэ 20 - 30-м нэблагъэр, яхуэм тесу щызэхэзэкIуэрт. «Дэ абдежым къыдгурыIуащ бгырысхэм а щIыпIэр къыдамыгъэубыдын папщIэ, яхуэзэфIэкI псори зэрырахьэлIэнури, къаруу яIэр къызыхуэнкIэ зэрытпимыкIуэтынури», - къыщыпищэжат Раевскэм и тхыгъэм.

А сатырхэм пэджэжу, адмирал Лазарев Михаил отставкэм щыIэ и ныбжьэгъу, капитан-лейтенант Веревкин Александр мыпхуэдэу хуитхат: «Шэрджэс мини 3-м нэблагъэм лъэгуажьэмыщхьэ зрагъэуат. ГурыIуэгъуэт ахэр Тхьэм зэрелъэIур, я адэжьхэр щалъхуа щIыналъэр бийм щахъумэжыфын папщIэ, зыхурикъун лIыгъэрэ хахуагъэкIэ къетэну. Ди нэгу къыщIэувэ теплъэгъуэм дапхуэдизу гумащIэ дыкъимыщIами, дыкъыщIежьа Iуэхур дгъэзэщIэн хуейт»...

Я икIуэтыкIэри телъыджащэт

Арати, накъыгъэм и 3-р къыщихьа жэщ псом хы щхьэфэм уфафэуфэразэу тета кхъухьхэр нэхутхьэхупшэкIэплъ къыщищI пщэдджыжьыпэм тенджыз Iуфэм нэхъ гъунэгъуу екIуалIэхэри, хъурзэхэр щрадзыхащ, арыххэуи дзэр ирагъэтIысыкIыу щIадзащ. Топхэр, кхъухьхэм я мызакъуэу, псы Iуфэм ирагъэсылIэ кхъуафэ псоми къызэдиукIырт.

Кхъухьхэр топкIэ щызэдиукIым, шэкъэуэжххэм зэхафыщIэрт бгырысхэр зыкъуэс щIытI-къуэтIыхьхэри, Iэгъуэблагъэм къыпэгъунэгъу мэзхэри зэщIагъэгъуагъуэрт, илъэсищэ зи ныбжь жыгхэри, удз ираупщIыкIым хуэдэу, зэтрагъэгъуалъхьэрт. Хы ныджэр топышэхэмкIэ увыIэгъуэ ямыIэу къаудыныхьа иужькIэщ зэрыпхъуакIуэхэр щIым техьэным щытегушхуар. Зылъэгъуахэм зэрыжаIэжымкIэ, пащтыхьыдзэм хэтахэм хым къытекIыу тафэм техьэным сыхьэтитIым къыщыщIэдзауэ сыхьэтиплIым нэблагъэ трагъэкIуэдащ.

Хыдзэр щитIысыкIар Шахэ и ижьрабгъу лъэныкъуэрщ, нэхъ тэмэму жытIэмэ, Шахэрэ Къуэдэшрэ (Шупашэрэ) я зэхуаку дэлъ тенджыз Iуфэрщ. Къуэдэш-псы цIыкIущ, Шахэпэ зы километр хуэдизкIэ ищхъэрэ-къухьэпIэ лъэныкъуэмкIэ пэжыжьэми аращ. А тIум я зэхаку дэлъ щIыгур бгырысхэм 1839 гъэм и мэлыжьыхьым ирихьэлIэу (Раевскэм нэхъ пасэу хъыбар зэрырагъэщIамкIэ) щIытIкъуэтIыхьхэмкIэ кърагъэбыдэкIат...

Телъыджэр аращи, зи гугъу тщIа теплъэгъуэхэм ящыщ зы а лъэхъэнэм псэуа, Шахэпэ теуэр зи нэгу щIэкIа, сурэтыщI гъуэзэджэ Айвазовский Иван и IэдакъэщIэкIхэм язым къыщигъэлъэгъуэжауэ щытащ.

Шахэпэ и къыщхьэщыжакIуэхэм я нэхъыбэр къыздикIар гъунэгъу къуажэхэрат. Ауэ а махуэхэм шэрджэсхэм яхэта, политикэ Iуэхухэми хуэIэзэ, инджылыз коммерсант Белл Джеймс зэритхыжымкIэ, ПсыфIыпс (Псезуапсе) къуэбэкъум дэса шапсыгъхэри мы щIыпIэм гупышхуэ хъууэ къизэрыхьат. ИужькIэ ахэр мы щIыпIэм махуэ бжыгъэкIэ щекIуэкIа зэхэуэ гуащIэхэм, «зы къэмынэу» зэрыжаIэу, хэти уIэгъэ щыхъуащ, хэти щаукIащ. Белл щыхьэт зэрытехъуэмкIэ, а махуэхэм Шахэ тIуащIэ «зыгъэзэджызджа» зэпэщIэувэныгъэ хьэлъэм ПсыфIыпс дэса шапсыгъхэм ящыщу лIыгъэкIэ, къызыхэкIа лIакъуэкIэ цIэрыIуэ дыдэу щыта лIакъуэлIэш пашэу 50-м нэблагъэ хэкIуэдащ.

ТIуащIэм бийр къыдэзымыгъэхьэну хущIэкъуахэм а махуэхэм икъусыкъужкIэ лIыгъэшхуэ зэрахьащ, хахуагъэ ини къагъэлъэгъуащ. АрщхьэкIэ, зэпэщIэува лъэныкъуитIым къаруэ ябгъэдэлъамкIэ хуабжьу зэщхьэщыкIырт. Раевскэм зэрит хыжамкIэ, «Хыдзэм зыкъызэрызэкъуиха Iэщэ шынагъуэу зэдигъэуа топхэм лъэрыщIыкIыр къащыхуигъакIуэм, адыгэхэмрэ убыххэмрэ хыныджэм щаухуа я къуэтIыхьхэр ябгынэн хуей хъуат. Абы щыгъуэми, я икIуэтыкIэр телъыджащэт: щIэпхъуэж зи цIэ къахэмыкIыу, уIэгъэ хъуахэмрэ хаукIыкIахэмрэ щехуэхам, зэрахузэфIэкIкIэ, къыщамынэу, хуэм дыдэурэ зэщIэкIуэжащ...»

Мы щIыпIэм абы иужькIэ пащтыхьыдзэм хэтахэм быдапIэ щаухуащ. АрщхьэкIэ, хьэщхьэрыIуэ щIыкIэрэ зауэ-банэу ахэр щитIысыкIа накъыгъэм и 3-м къыкIэлъыкIуа адрей махуэхэми, зэрыщыту къэтщтэнщи, а илъэсыр иухыхункIи, абы иужь ита лъэхъэнэ кIыхьми мы Iэхэлъахэм зэхэуэ гуащIэхэр щекIуэкIащ, 1864 гъэм убыххэмрэ шапсыгъхэмрэ я Хэкур ирагъэбгынэху...

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

Унагъуэм и щапхъэ дахэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым и цIыхубэ тхакIуэ Къэрмокъуэ Мухьэмэд и цIэр зэхэзымыхарэ абы и «Щихухэр иджыри мэкI» тхылъым емыджарэ къытхэту къыщIэкIынкъым. Сэ абы сыдэпсэлъэну, интервью къеIысхыну зэгуэр си насып къихьати, си гукъэкIыжхэмкIэ сывдэгуэшэну си гуапэщ.

ИЛЪЭС 13 хуэдэкIэ узэIэбэкIыжмэ сыхуэзат тхакIуэм. Тхылъ абрагъуэ зыбжанэ птхын щхьэкIэ сыт хуэдиз уи нэгу щIэкIын, бгъэвын, а псори зэкIэлъыбгъэкIуэн папщIэ сыт хуэдэ зэчий уиIэн хуей жысIэу сегупсысырт. Апхуэдэ дыдэуи сеупщIат... «ТхакIуэм итхыр дэнэ къыздрихыр жыпIэрэ ущIэупщIэмэ, нэхъыбапIэм я гъащIэм щызыхащIа, щалъэгъуа, зыщрихьэлIаращ ятхыжыр. Сэри аращ. Си нэгу щIэкIамрэ слъэгъуамрэ тхылъу цIыхухэм яжесIэжауэ аращ. Пэжщ, зыгуэри къэзгупсысащ, ауэ уи щхьэм къипхри ууейщ, ар уи гъащIэм хэплъхьэну е хэпхыну узыщIэхъуэпсу щыта гуэрщи. Си Iуэхур мис мыпхуэдэу хъуатэмэ, мыбдеж мыпхуэдэу щыжысIатэмэ, си гъащIэр нэгъуэщIынут, жыпIэурэ утхэу аращ. Аращи, си тхылъхэм я нэхъыбэр документальнэ-художественнэщ.

ТхакIуэу сыкъигъэщIауэ, ар си натIэм иту сыкъалъхуауэ схужыIэнукъым, ауэ си гъащIэм слъэгъуа гугъуехьхэмрэ гуфIэгъуэхэмрэщ тхакIуэ сызыщIар. Сэ нэхърэ нэхъ тхакIуэфI хъуфыну, ауэ Iэхъуэ башыр яIэщIэлъу дунейм ехыжа щыIэщ, я гум илъымрэ зыгъэпIейтеймрэ ятхыну Iэмал ямыгъуэту. АбыкIэ жысIэну сызыхуейращи, тхакIуэ ухъуну уи натIэм иту укъалъхумрэ къалэмыр къапщтэу зыгуэр птхынымрэ я зэпылъыпIэр - гъэунэхупIэщ», - жиIат Къэрмокъуэм.

Лъагъуныгъэкlи, гугъуехькIи, насыпкIи, гур зыгъэуз теплъэгъуэхэмкIи гъэнщIа тхылъ 26-рэ зи IэдакъэщIэкIа, жыыщхьэ махуэ хъуа, Урысей Федерацэм щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ, КъБР-м и цIыхубэ тхакIуэ, журналист Къэрмокъуэ Мухьэмэд а махуэм хъыбар куэд сыкъригъэдэIуат. Ауэ нобэр къыздэсым къытезгъэзэжурэ и гугъу сощIыж абы и щхьэгъусэ Ася. СыщIэкIуар сщыгъупщэжауэ сыкIэлъыплъырт Къэрмокъуэм и унэгуащэ щыпкъэм. Адыгагъэ ин зыхэлъ, хабзэмрэ гъэсэныгъэмрэ зи Iэпэгъу, гуапагъэрэ щабагъэрэ зи нэгум къищ бзылъхугъэм Мухьэмэд зэрыхуэзами хъыбар гъэщIэгъуэн иIэт.

Аслъижанрэ (Ася) Мухьэмэдрэ щызэрыгъуэтам дэтхэнэми гъащIэр ягъэунэхуауэ, сабийм и IэфIыр ящIэу апхуэдэт. Аслъижан зы къуэ къыхуэнэри и щхьэгъусэр пасэу дунейм ехыжауэ, и бын закъуэр ипIыжу псэурт. Мухьэмэд и Iуэхур нэхъ гугъут - абы и закъуэу быниплI ипIырт, ахэр къыхуэзылъхуа и псэгъур ажалым IэщIихауэ. Мухьэмэд ар егъэлеяуэ къехьэлъэкIырт.

«ПсалъэкIэ къыпхуэIуэтэнукъым сэ а зэманым сшэчар. Си гъащIэ псом слъэгъуа гугъуехьыр сщигъэгъупщэжат. Хуабжьу къызэхьэлъэкIат фIыуэ слъагъур щысIэщIэкIам... Ди еплIанэр дунейм къыщытехьэм си щхьэгъусэм лъхугъэр хуабжьу къехьэлъэкIати, ар уз хуэхъури, къахуегъэлакъым. Дэ зэи дытхьэмыщкIатэкъым икIи дымэжэлIатэкъым, ауэ щыуэндэгъуам щIыIэ хыхьэри, абы махэ ищIауэ арат. Апхуэдэу, илъэс тIощIым нэскIэ дызэдэпсэуауэ, си щхьэгъусэр дунейм ехыжат, быниплI къысхуигъанэри. Сэ езым къуэшитIрэ шыпхъуищрэ сиIэщ, быным сранэхъыжьщ. Си щхьэгъусэм япэ къихуэу си анэри дунейм ехыжат. Ар схуэмыгъэвурэ щхьэгъусэр къытехъуэжати, нэхъри си лъэр щIигъэхурт. Дауи, сабийхэм анэ къащхьэщытын хуейт, цIыхубз унагъуэм щисымрэ щимысымрэ зыкъым.

Зэман дэкIри, цIыхубз гуэр сагъэцIыхуащ, хъарзынэ дыдэщ, щхьэгъусэ пхуэхъунущ жаIэри. Ар сэзыгъэцIыхуар къысхуэупсэ и гугъэу сытригъэгушхуауэ арат, ауэ езыми ищIауэ къыщIэкIынтэкъым а цIыхубзыр зэрымыщIагъуэр. Абы илъэс фIэкIа сыдэмыпсэуауэ, згъэкIуэжащ, схуэмыхьыжу.

Мазэ нэхъ дэмыкIыу, Ася къэсшащ. И щхьэгъусэр щхьэщыукIуриикIауэ и бын цIыкIур ипIыжу Тырныауз дэст ар. Си шыпхъу нэхъыщIэм и гъунэгъути, етIуанэр къэзмышэ щIыкIэ и гугъу къысхуищIат абы, ауэ зэхуэхъуатэкъым. Ауэ ди натIэм ит къыщIэкIынт унагъуэ дыхъуну. Зы хъыджэбз цIыкIу зэдэдгъуэтыжауэ дызэдопсэу нобэр къыздэсым. Ди бынхэр псори унагъуэщ, пIэщхьагъ зырыз яIэжщ, дигури ди псэри псэхуауэ, дыарэзыуэ нобэм дыкъэсащ», - пыгуфIыкIат Мухьэмэд.

Езы Аслъижан удэуэршэрыну сыт и уасэт! И Iэр мыувыIэу Iуэху гуэрхэр ищIэу, пщафIэу, темыгупсысыкIыуи жэуап къуиту, щэху дыдэу псалъэу.

- Быным я пIыгъуэу, къегъэшэн-егъэшэныр къытпэщылъу, гъащIэм дызэтеуващ дэ. Быних зэдэтпIащ. Мухьэмэд сымыцIыхуауэ, сымылъэгъуауэ, фызышэу сыкъыхуашэри сыкъыщIагъэтIысхьат. Пщэдджыжьым нэху дыкъекIри, сабийхэр зыщIэлъымкIэ сыщIыхьащ, сэ си щIалэ цIыкIур си дыщым щыIэт, иужькIэ нэтшэжынщ жаIэри, къагъэнауэ. Арати, пэшым сыщIыхьэри, зи анэ зытелIыкIа щIалIэ цIыкIур хъыджэбз нэхъыжьым и гупэ хэлъу жейрт. Сыщхьэщыхьэри, и нэкIу цIыкIум седэхэщIащ. Асыхьэту къызэщыури, къысхудэплъеящ. Хъыджэбзми «еплъыт, мамэ къэкIуэжащ» щыжиIэм, «мамэ» жиIэри, си пщэ зыкъридзащ сабийм. Сэри къасщтэщ, IэплIэ хуэсщIри, щIэсхащ, тIэкIурэ къесхьэкIщ, си дамащхьэм тежеихьри, згъэгъуэлъыжащ. ПщэфIапIэм сыщыщIыхьам Iейуэ сыгъат. СщIэртэкъым, моуэ, зы хьэлэмэт гуэру сызэрыщытыр. ЗанщIэу фIыуэ слъэгъуат а цIыкIухэр. ТIуми ди Iэр зы махуэ едмыхьэхыу дылэжьащ, ди сабийхэр унагъуэу дгъэтIысыжащ, ди гур зэгъауэ допсэу. Пэжщ, гугъу дехьащ, куэди тшэчащ, ауэ аращ гъащIэ жыхуаIэжыр. Уи натIэм къызэрыритхэщ, къызэрыпхуигъэфащэщ. Езы Мухьэмэд цIыху щабэщ, набдзэгубдзаплъэщ. И тхыгъэхэм сригъаджэу, ахэр абы хуэзгъэдахэу, сигу ирихьахэр нэхъ къыхэзгъэщу, си гупсысэхэр жесIэу апхуэдэщ. Уеблэмэ си хъыбархэмкIэ итхыжа гуэрхэри иIэщ. Творчествэм епха цIыхум удэпсэуну, удекIуэкIыну гугъущ, абы и дунейр уэри псэкIэ зыхыумыщIэмэ. Сэ Мухьэмэд гъащIэ тыншщ къыдэзгъащIэр. СыткIи сыхуэарэзыщ а цIыхухъум. ЖысIэ пэтми, схуэухыркъым: Мухьэмэд и щхьэгъусэ лIам и адэ-анэм пхъу сащIауэ, сыкъызэрашэрэ къыздэIэпыкъуу, зыкъысщIагъакъуэу, псалъэмакъ жыхуаIэр дымыщIэу дыкъэгъуэгурыкIуащ. IэфI дыдэу си гум къинэжащ а зэманыр, фIым фIы къешэ, жаIэ. Нобэр къыздэсым согъэщIагъуэ абыхэм я цIыхуфIагъыр. Сабийхэми, сыт сыпщэфIами, мамэ хуэдэу IэфIу пщIащ, жаIэрт. Иджыпсту абыхэм утепсэлъыхьыжыну тыншщ, ауэ зэман гугъут ар. Нэхъыщхьэращи, Мухьэмэд сэрэ ди зэхуакум пщIэшхуэ илъу дыкъэгъуэгурыкIуащ. Нэмыс здэщыIэм насыпи щыIэщ. Ар пэжщ, - жиIащ Аслъижан.

А махуэм Къэрмокъуэхэ пщэдджыжьу сахыхьэри, шэджагъуэ нэужьу сыкъыдэкIыжауэ арати, адыгэм хьэщIагъэм кърагъэтIасэ мыхьэнэр хэлъу сагъэхьэщIат. ЗыспIытI-зысхуз, сыукIытэ мыхъуу, си гур утIыпщауэ, хуиту сахэсащ. Нэхъ телъыджэж сщыхъуар унэгуащэм къытригъэува Iэнэрт: дагъэ щIэмыту игъэхьэзыра лыбжьэм къабыстэ гъэбэкхъа кIэщIэлъу, хадэхэкI зэхэупщIэта, кхъуейлъалъэ гъэжьа мамкъут варенэ текIауэ, шей пщтыр, нэгъуэщIхэри.

- Мухьэмэд сымаджэщи, дагъэншэу, гъэжьа-гъэгъупцIа хэмыту сыхуопщафIэ. Узыншагъэр ерыскъы узыншэкIэ думыIыгъмэ, цIыхум гъащIэшхуэ къигъэщIэнукъым. Сэ слъэкIыр Мухьэмэд хузощIэ, абы гугъуехь куэд и нэгу щIэкIащи, тыншыжыгъуэ хуэфащэщ, - жиIат Ася.

Апхуэдизу цIыхур фIыуэ зылъагъу, хуэпэж, хуэсакъ, и щхьэр щхьэузыхь хуэзыщI мы дунейм тет жысIэу згъэщIэгъуат зэхэсхар.

Къэрмокъуэ Мухьэмэд илъэс 86-кIэ псэуащ. Шэч хэмылъу, абы и дунейр зыгъэдэхари, зыгъэIэфIари, дэзыIыгъари и щхьэгъусэ пэжырщ. Унэгуащэм, анэм, бзылъхугъэм и щапхъэ дахэрщ. Нобэр къыздэсым ар согъэщIагъуэ, щIэх сигу ихунуи къыщIэкIынукъым. Си нэгу щIэтщ Аслъижан емытIысэхыу, пщафIэу, тхьэщIэу, пщэфIэным теухуауэ сщIапхъэ гуэрхэр къызжиIэу...

ФЫРЭ Анфисэ.

Сыхуейкъым псэупIэу сэ хамэ жэнэт

Къэгъэззэж Валерэ 1939 гъэм Жэмтхьэлэ къуажэм къыщалъхуащ. Курыт школыр къиуха нэужь, ар щеджащ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым. 1964 гъэм къыщыщIэдзауэ илъэс 50-м щIигъукIэ Жэмтхьэлэ курыт еджапIэм урысыбзэмрэ литературэмрэ щригъэджащ. УсакIуэу зыкъимылъытэжми, и гупсысэ гуэрхэр зэзэмызэ усэбзэм иригъэзэгъэн фIэфIщ.

Си къуажэ

**Си къуажэу Жэмтхьэлэ,
Си лъахэу дахащэ.
Сыниплъэу уи нэкIум,
Сытетщ бгым и щыгу.**

**Жыг хадэм и гъатхэр
Уэ птелъщи IэлъэщIу,
Пщэдджыжьым и пшэплъу
Дыгъэпсым полыд.**

**Щоуардэ уи гупэм
Елбыдз Iуащхьэмахуэу
Нэхъапэм нартыжьхэм
Ут щIыпIэу яIар.**

**Ди нобэм и бынхэр
ЩопэкIур мыбдежым,
ГуфIэгъуэр яIэту,
Нысашэ къэхъуам.**

**Хъурыфэу уи нэпкъхэм
ЩощхъуантIэ бжей
мэзхэр,
Аузхэм къыщоIур
Псы уэрхэм я макъ.**

**Макъамэ дахащэр
Щхьэщытщи уи щIыгум,
Епэру акъужьым
IэпкълъэпкъыIр етхьэкъу.**

**Пшагъуащхьэу уи
бгыжьхэм
Я уаем хэтауэ,
Iубыгъуэ нэхъ мыхъуми
Уи псынэ ефам,
Игу зэи уикIынкъым,
Къыпхуохъур хьэщыкъ.**

**Бдэсхьащ сабиигъуэр,
Гугъуехьым сыхэту,
СыпIыщIэу уэс щIыIэм
Си лъакъуэр теспхъуэту.**

**Уэлбанэм сиуфэнщIу
Ситащ сэ уи губгъуэм,
Сыкъисэу гъэмахуэм
И дыгъэ жьэражьэм.**

**Зы щIыпIи щымыIэ
Си хэкум пхуэзгъадэ,
Сыт щыгъуихъуэпсапIэу
Сэ сиIэр уэращ.**

**Гъуэгуанэ сытетми,
ХьэщIапIэ сыкIуами,
Мы си гум пIейтейуэ
Уи деж сыкъешэж.**

**Сыхуейкъым узиIэу
НэгъуэщI
сэ гъунапкъэ,
Сыхуейкъым псэупIэу
Сэ хамэ жэнэт.**

**Си гъащIэм и гущэу,
Си жьэгум и пащхьэ.
Сыхэтщ сэ уи пщIыхьым,
ПпэIэщIэ сыхъуам.**

Си егъэджакIуэ

*Дэхъу (Шыбзыхъуэ)
Аслъижан фэеплъ хузощI*

**КъэкIуэн лъэхъэнэм дыхуэпабгъэу,
ДыпIащIэу гъащIэр идохьэкI,
Дыщитым деж щIалэгъуэ дахэм,
Гу лъыдмытэххэу ари блокI.**

**ТIорысэ дохъур, ди щхьэр мэтхъур,
Пщэдджыжьым махуэр кIэлъыкIуащ.
Арыххэу, ныбжьым и пщыхьэщхьэр
Куэбжэпэм дежым къэуващ.**

**СощIэж ди классым япэ дыдэу
Хъыджэбз зэкIуж къыщыщIыхьар -
И нэ къуэлэнхэр къыттеплъызэу,
Анэ гумащIэ къытхуэхъуар.**

**Къэхъуащ дэ куэдрэ щытщI уи жагъуэ,
ДыномыдаIуэу дыкъуейщIейу,
Уэ уи гум щыщIэр сыткIэ тщIэнт дэ,
Абы хэмылъу тфIэщIт ди Iуэху...**

**Алъп хъыжьэм тесу кIуащ щIалэгъуэр,
Зэманым хэт пэлъэщыфын?
Илъэсхэр бжьыхьэм кърy лъэтэжххэм
Уэрэдым хэту зэдахьащ.**

**Махуэ лэжьыгъэр уэ бухамэ,
Жэщ псом ди дерсхэм убгъэдэст.
Дэри дыхэтти жейм и IэфIым,
ПщIыхьэпIэу ди гум укъэмыкIт.**

**Утещхьэукъуэу утезашэрт
Ди хъэтI лъэнтхъуийуэ зэхэтхъуам.
Илъэс блэкIахэр къеплъэкIыжым,
Я гъуджэм къищырт уи щхьэ тхъуар.**

**Дыгъэ бзий защIэу гъащIэ гъуэгур
Зыгуэрхэм дежкIи щымыта.
Уэлбани пшагъуи къызэбнэкIыу,
Уэ гугъуехь псоми уатекIуат...**

**Сыщытщ уи сыным деж си закъуэу,
Гурыгъу-гурыщIэм бгъэр ехуз.
Пхуэзгъэщхъыу си щхьэ къетхъухар,
Иджы сэ Iэджэм согупсыс.**

**Уи деж гуэныхьу къыщысхьар
Бэлыхьу ноби си плIэм дэлъщ.
Зы гъащIэщ цIыхум кърита –
Къигъэзэжынукъым блэкIам.**

Хьэ

**Хуэныкъуэу щытмэ ар Iуэхутхьэбзэ,
Пхуишэнущ псафэ хьэ щIакъуэжьыр.
И щхьэпэлъагэр пхуигъэлъахъшэу,
Къыббгъэдыхьэнущ къоубзэрабзэу.
Тхьэлъанэ ищIу къэувынущ
Къыпхуэхьэлэлу ныбжьэгъу пэжу.
Хьэтыр-бытырыр зэфIэкIамэ,
Убгъэдэмыхьэ - уичэтхъэнущ
Иван Крылов и дыгъужьыжьу.**

КЪЭГЪЭЗЭЖ Валерэ.

Къанықъуэ Заринэ и ехъулlэныгъэщlэ

Щоджэнцlыкlу Алий и цlэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым иджыблагъэ щагъэлъэпlащ Iутlыж Борис и фэеплъу иджы етlуанэу ирагъэкlуэкl литературэ зэпеуэм щытекlуахэр.

КъБР-м Щэнхабзэмкlэ и министерствэм, Iутlыж Борис и цlэр зезыхьэ фондым, Щоджэнцlыкlу Алий и цlэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым, КъБР-м и Парламентым я дэlэпыкъуэгъуу, ирагъэкlуэкl зэхьэзэхуэм щыхэплъэ зы зэманым пэджэж пьесэхэм. Илъэс зыбжанэ ипэ щыlа зэпеуэм театрым и репертуарыр къигъэбэгъуауэ щытащ.

Мыгъэрейм Iутlыж Борис и цlэкlэ щыlэ фондри къыхыхьащ. Iуэхум къежьапlэ хуэхъуари гъэщlэгъуэнщ. Iутlыжым и «Гуащэмыдэхьэблэр» Шыбзыхъуэ Басир щlэрыщlэу театрым щигъэувыжащ иджыблагъэ. Борис и унагъуэм абы и lуэхукlэ щэпсалъэм, и цlэкlэ фонд къызэрызэрагъэпэщар къиlуащ, зэпсалъэри, мыпхуэдэ зэпеуэ ящlыну тегушхуащ.

Литературэм и жанр нэхъ зызмыужь, гулъытэ хуамыщlу къэнахэм ящыщщ драматургиер. Псом хуэмыдэу ар лъэпкъ мащlэхэм я мыгъуагъэщ. Тхакlуэ уиlэкlэ зэфlэкlыркъым, утыкум бгъэув хъуну пьесэ къэбгъуэтыну гугъущ. Абы и щхьэусыгъуэ нэхъыщхьэу сэ къызолъытэ тхакlуэхэр ятхымрэ зыхэпсэукl лъэхъэнэмрэ зэрыщхьэпрымыплъыфыр.

Зэпеуэм къагъэхьа лъэжьыгъэхэр зэмылlэужьыгъуэ защlэт. Къызэгъэпэщакlуэхэр абы къыхыхьахэм зэрелъэlуар зыщ - пьесэр иджырей зэманым теухуауэ, цlыхухэм ягу ихьэу щытыныр.

- Мы зэпеуэр къыщlыхалъхьам и мурад нэхъыщхьэр тхакlуэщlэхэр къэгъуэтынырт, ахэр трагъэгушхуэнырт, - жеlэ къэпщытакlуэ гупым хэт «Радио России КБР»-м и унафэщl, зэдзэкlакlуэ Iэпщэ Мэремкъул Ларисэ. - Иужькlэ дегупсысыжри, тхыгъэхэм я фlагъыр япэ идгъэщащ. Пэжщ, къызэрымыкlуэ пьесэ дыдэхэр, зэрытха бзэм и дахагъым емылъытауэ, купщlэ щымыгъуэтхэри, пьесэм къигъэув жыпхъэм имызагъэхэри къагъэхьат.

Уи гуапэ мыхъуу къэнэркъым зэпеуэм цlыху куэд къызэрыхыхьар.

Щоджэнцlыкlу Алий и цlэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым и режиссер нэхъыщхьэ Шыбзыхъуэ Басир а пшыхьым щыжиlащ зэпеуэм и фlыгъэкlэ театрым и репертуарым хэхъуэну. Абы къызэрыхигъэщащи, Iутlыж Борис и драматургиемрэ лъэпкъ театрымрэ ехьэлlауэ ирагъэкlуэкl зэпеуэм мыхьэнэшхуэ иlэщ.

-Драматургиер лъэпкъ литературэм и гукъэкlыпlэщ, - жеlащ Шыбзыхъуэ Басир. - Тхэ куэд щыlэщ, ауэ иджырей зэманым къезэгъын пьесэхэр мащlэщ. Абы и щхьэусыгъуэ нэхъыщхьэу сэ къызолъытэ тхакlуэхэр ятхымрэ зыхэпсэукl лъэхъэнэмрэ зэрыщхьэпрымыплъыфыр.

Зэпеуэм щытекlуахэмрэ къыщlыхэжаныкlахэмрэ хъуэхъу псалъэкlэ зыхуагъэзащ КъБР-м щэнхабзэмкlэ и министрым и къуэдзэ **Тау Ритэ**, УФ-м, КъБР-м щlыхь зиlэ я артисткэ **Жьакlэмыхъу Клунэ**, Iутlыж Борис ипхъухэу **Лэлуцэрэ Дисэрэ**.

Зэпеуэм япэ увыпlэр къыщихьащ «Горянка» газетым и редактор нэхъыщхьэ, усакlуэ, драматург Къанықъуэ Заринэ «Цыlащ, псэуащ, щыlэщ...» зыфlища и пьесэм. Хэгъэру зэпеуэм бжыпэр зэпищыбыгъам къыщlынэмыщlауэ, абы и пьесэр Урысейм и лъэпкъхэм я драматургием и антологием ихуащ. Красноярск щекlуэкlа тхылъ жармыкlэм, РАТИ-ГИТИС-мрэ къызэрагъэпэща онлайн еджэныгъэхэм хэтащ. «ЛитоДрама» драмэмкlэ дунейпсо зэпеуэм хэтащ Къанықъуэ Заринэ и Iэдакъэщlэкlыр. Мы пьесэр абхъазыбзэрэ удмуртыбзэкlэ зэрадзэкlащ.

Етlуанэ увыпlэр хуагъэфэщащ Къэрэшей-Шэрджэсым щыщ тхакlуэ, усакlуэ Бемырзэ Зураб.

Ещанэ хъуащ Аброкъуэхэ Аслъэнрэ Беллэрэ. Къэпщытакlуэ гупым а тlум я Iэдакъэщlэкlыр бзэкlи сюжеткlи зэхуэдэу гъэщlэгъуэну къалъытащ.

Лъэпкъ литературэм и гугъапlэ драматургхэм дохъуэхъу, я зэфlэкl нэхъыбэ хъуну ди гуапэщ.

ТЭРЧОКЪУЭ Дисэ.

БИДЖИЕВ Хьэсэнбий:

Лъэхъэнэ блэкlар кууу зэпкърыдох

Урысей Федерацэм футболымкlэ и етlуанэ дивизионым и Япэ гупым 2021 - 2022 гъэхэм щригъэкlуэкlа зэхьэзэхуэм епщlанэ увыпlэр щызыубыда «Спартак-Налшыкым» зыкlи зэмыщхь зэlущlэ куэд къигъэлъэгъуащ - командэ нэхъ лъэщу къалъытэхэм жыджэру япэщlэтащ, нэхъ къаруншэу къэдым къыхагъэщащ. Лъэхъэнэ блэкlам къэрикlуахэмрэ адэкlэ командэм къыпэщылъхэмрэ ятеухуа упщlэхэм иджыблагъэ жэуап къритащ «Спартак-Налшыкым» и генеральнэ директор икlи и тренер нэхъыщхьэ Биджиев Хьэсэнбий.

- Хьэсэнбий, сыт хуэдэу къэплъытэрэ лъэхъэнэ блэкlар, сыт къывэхъулlар, сыт мыхъуар?

- Шэч хэмылъу, уигу хэзыгъахъуэ зэlущlэхэр диlащ, нэхъыбэlуэм ящыщхэр къыхэхуащ. Абыхэм дэтхэнэми щхьэусыгъуэ хэха иlэжщ. Дауи, зэхьэзэхуэм и турнир таблицэм къыщытха епщlанэ увыпlэм арэзы дыкъищlынкlэ Iэмал иlэкъым. Сызэреплъымкlэ, нэхъ увыпlэ лъагэхэр къытхуэхьынт, зэхьэзэхуэм и етlуанэ Iыхьэр нэхъыфlу едгъэкlуэкlамэ. Пашэхэм дахэхуэным и гугъу тщlынкъым. Командэ нэхъыфlитхум хабжэу гугъу дедехьащ. Япэрауэ, ахэр топджэгу Iэзэхэмкlэ зэпщыту къыщыщlэдзауэ. Етlуанэрауэ, абыхэм я зэхуэхьэм хуэгъэдэфынутэкъым. ФНЛ-м хыхьэну къалэн зыщызыщlыжа клубхэм селекцэ lэжьыгъэшхуэр иригъэкlуэкlыну Iэмал ялащ, абы къыхэкlыу футболистыфlхэмкlэ загъэпlэщащ. Ди ехъулlэныгъэхэм ящыщу къэбгъэлъагъуэ хъунущ щlалэгъуалэр къызэретшэлlар, джэгуну абыхэм Iэмал зэрагъуэтар. Сызэреплъымкlэ, ипэкlэ лъэбакъуэ абыхэм ячащ. Ауэ гъунэ зимыlэ лэжьыгъэшхуэ къытпэщылъщ. Гу зэрылъыстамкlэ, щlалэхэм зэфlэкl ябгъэдэлъщ, адэкlи я lэзагъым хагъэхъуэфын хуейщ.

Илъэсыщlэ нэужьым ди лъэпощхьэпо нэхъ инхэм ящыщу щытар Черткоевыр зэрытхэкlыжарщ. Абы и зэранкlэ ебгъэрыкlуэ гупыр зымащlэкlэ зэкlэрыхуащ. Адэкlэ къыхыхьэжащ топ нэхъыбэ дыдэ дэзыгъэкlа Хьэшырыр зэрысымэджар. Ар зэман кlыхькlи зэфlэувэжащ. Лъэхъэнэ гуэркlи фэбжь игъуэтам и зэранкlэ Лlупри джэгум хэкlащ. Арати, топ дэдгъэкlыну къытхукъуэкlа Iэмалхэм хуэфэщэн кlэух едгъэгъуэтыфыртэкъым. Абыхэм я ныкъуэр дгъэзэщlэфатэмэ, джэгукlэм и теплъэр нэгъуэщl хъунут.

Ди жагъуэ зэрыхъунщи, зэlущlэ куэдым иужьрей дакъикъэхэм очкохэр тфlэкlуэдащ. Ар изопх гупым зэрызиужьым: язынықъуэхэм деж lэзагъыр къемэщlэкlащ, нэгъуэщlхэм деж псори lэщlыб ящlурэ ипэкlэ гупышхуэу щlэпхъуащ, иджыри топ нэхъыбэ дагъэкlыну хущlэкъуу.

Ар кlэщlу утепсэлъыхьмэщ. Лъэхъэнэ блэкlар нэхъ кууу иджыпсту зэпкърыдох. Абы кърикlуэу зыгъэсэныгъэми зэхъуэкlыныгъэ гуэрхэр хэтлъхьэн хуейщ, щlалэхэм я къарумрэ тактикэмрэ зэхуэдэгъэкlуэн папщlэ. Иджыпсту командэм зегъэпсэху, ауэ клубхэм хъыбар къыдагъащlэ зэныбжьэгъугъэ зэlущlэхэр къыддрагъэкlуэкlыну хуейуэ. Зэкlэ зэхыдогъэвэ гъэ джэгугъуэщlэм зэрызэхуэдгъэхьэзырын хъунур.

- Очко ффlэкlуэдахэм ящыщ куэд ятепlэхъэ хъуну ди гъуащхьэхъумитlри тегушхуауэ зэрымыджэгуам?

- Щlалэхэр псэемыблэжу мэлажьэ, ауэ щыуагъэншэ хъуркъым. Дауи, кlэух бжыгъэхэм абыхэми я лажьэ къыхэкlащ. Ауэ зыщыдмыгъэгъупщэ, зэрыкомандэу захъумэжыну зэрыхуэдгъасэр.

- Джэгугъуэм и япэ лъэхъэнэм иужькlэ, гъуащхьауэхэм нэхъыбэкlэ уащыгугъыу жыпlауэ щытащ. Къызэрыщlэкlымкlэ, уи гугъэхэр абыхэм къагъэпэжакъым.

- Статистикэм уриплъэмэ, шэч хэмылъу, гъуащхьауэхэм дагъэкlа топхэр мащlэщ. Щытын хуейщ. Ар къигуэхыпlэ зимыlэщ. Хьэшырыр топибгъу, Бэчбом - щы, Лlупым - тlу, Ашум - зы къайхъулlауэ аращ. Гугуевыр къыщыкlуам щытыкlэфlым иуват, арщхьэкlэ нэхъапэхэм игъуэтауэ щыта фэбжьхэм зыкърагъэщlэн щlадзэжащ. Ар зэран къыхуэхъуащ, джэгукlэ зэпlэзэрыт къигъэлъэгъуэнымкlэ.

- Щыуагъэншэу зыри мыджэгуауэ жыпlэ хъуну?

- Мыбы къыщылъытэн хуейщ тренерыщlэхэм къагъэувa къалэнхэр, схемэщlэр. Командэм хэтахэм я процент 90-м я дежкlэ ар псори щытыкlэщlэт, абы есэн хуейт. Нэхъапэм командэм хэтар зэфlэкl нэхъыбэ зиlэ футболистхэрщ. Иджыпсту джэгупlэ губгъуэм футболист щlалэщlэу щы-плlы къыдогъэхьэ. Торосян, Ульбашев, Жангуразов сымэ зэрыхагъэхъуам уегъэгуфlэ, абыхэм Масленниковри къахыхьащ.

- Масленниковыр къызэрыфщтар ехъулlэныгъэу къэфлъытэрэ?

- Ар зэlущlэ псоми щытыкlэфlым иту щыджэгуащ икlи нэгъуэщl клубхэм гу залъригъэтащ. Цlыхугъэшхуэ зэрыхэлъым къыхэкlыу ар гупым занщlэу хэзэгъащ. Игорь лэжьакlуэшхуэщ, гъэсащ, адэкlи зыздиужьын иlэщ.

- Етlуанэ Iыхьэм плlэнейрэ фыкъыхагъэщlэным сыт щхьэусыгъуэ хуэхъуар - хуэфэщэн зыгъэсэныгъэхэр евмыгъэкlуэкlауэ ара е ныбжьэгъугъэ зэlущlэхэр къывэмэщlэкlа?

- Зэlущlэхэр диlащ, зы закъуэщ къыдэмыхъулlар. Зыгъэсэныгъэхэр тэмэму щlедмыгъэкlуэкlыфар етlуанэ Iыхьэм и пэщlэдзэм ирихьэлlэу уэсышхуэ къызэресарщ. Зэlущlэр дгъэlэпхъуэн хуей хъуащ, тхьэмахуитlкlэ зыгъэсэныгъэхэр зэпыдгъэуащ. Ауэ, сэ сызэреплъымкlэ, щхьэусыгъуэ нэхъыщхьэр зыхэлъыр футболист джэгун къызэрыдэмэщlэкlарщ. Зэпыдгъэуа нэужь «Легион Динамо»-м дедгъэкlуэкlа зэlущlэм щыджэгуфакъым Лlупыр, Хьэшырри щыlакъым. Абы къыхэкlащ ебгъэрыкlуэныгъэр къаруншэ хъуныр. Зыпхъумэжыфынущ, ауэ, абы къыдэкlуэуи уебгъэрыкlуэн, уи джэгукlэм хьэрхуэрэгъур къытебгъэувэн хуейщ. Аращ зэлъыта хъуар очко зэрызыlэрыдмыгъэхьэфар.

- Лъэхъэнэм и зэlущlэ нэхъыфlымрэ нэхъыкlэмрэ сыт хуэдэхэрауэ къэплъытэрэ?

- Нэхъыкlэ дыдэр «Мэшыкъуэ-КМВ»-м ди деж щыдедгъэкlуэкlарщ. Япэ Iыхьэр 0:0-у етхьэкlри, адэкlэ пенальти, къыкlэлъыкlуэу етlуанэ топыр. Нэхъыфlыр «Форте» Таганрог щыдедгъэкlуэкlарщ. Ар дызэрытемыгъэкlуауэ иухащ, арщхьэкlэ хэгъэрейхэр дызэрыхуейм хуэдэу «зетхьащ».

- Чемпионатым щlидзэным махуипщl фlэкlа имыlэжу командэр къэпщтэн хуей хъуащ...

- Зыгъэсэныгъэр хуэфэщэну екlуэкlакъым. Къищынэмыщlауэ, футболистыщlэхэр зэхьэзэхуэр щекlуэкlым къыхэтшэурэ тщlын хуей хъуащ. Ди насып къекlэрэхъуэкlри, Хьэшырыр къэтшэжыфащ. Зыгуэрхэм дакlэлъыплъыну зэман диlакъым, футболист хьэзыр къэпщтэн папщlэ хуфэщэн мылъку уиlэн хуейщ. Командэр зэхуэтшэса нэужь джэгукlэ зэпlэзэрыт гуэр къэдгъэлъагъуэ хъуащ.

- Къызэрыщlэкlымкlэ, командэм и джэгукlэр Хьэшыр Алан и щытыкlэм елъыташ...

- Ар футболист lэзэ дыдэщ. Иджыпсту дэнэкlи аращ. Ди ебгъэрыкlуэныгъэхэм я папщlэр Хьэшырырщ икlи абы дигъэкlа топхэм я бжыгъэм псори гурыlуэгъуэ ещl. Иджыпсту ди къалэныр командэм и пкъыр тхъумэнырщ - куэдыр нэгъуэщl командэхэм ираджэ. Дэ зыгуэр къэдгупсысын хуейщ ахэр къэдгъэнэн папщlэ. Абы мыхьэнэшхуэ иlэщ, сыт щхьэкlэ жыпlэмэ, командэм и пкъыр тхъумэныр щыщlауэ, зэхьэзэхуэми еlуу дыщыджэгун хуейщ.

- Дапщэщ щlидзэну икlи сыт хуэдэ щытыкlэм тету дызыхуэкlуэ зэхьэзэхуэр зэрекlуэкlынур?

- Махуэ щэкl хъыбарым зехуэж. Дэ дыщыгъуазэщ ди гупым командищ зэрыхэмытынум. Мэхъэчкъалэ и «Динамо»-р ищхьэмкlэ ФНЛ-м дэкlуеящ. «Тlуапсымрэ» «Анжи»-мрэ профессионал статусыр яфlэкlуэдащ. «Кубань-Холдинг» футбол клубыр хэкlыжу хъыбар къатати, етlуанэ махуэм щlегъуэжауэ жаlащ. «Ротор»-м и щытыкlэри гурыlуэгъуэкъым - ФНЛ-м къыхэнэнущ е ди деж къигъэзэжынущ. А псом елъытащ турнирым и щытыкlэнур. Нэхъапэlуэкlэ жаlауэ щытащ къекlуэкlыгъуитlу зэхьэзэхуэр зэхэтыну.

- Командэм и бюджетыр сыт хуэдиз хъуну?

- Абы и бжыгъэхэр трауxуащ. Республикэм и унафэщlхэм я лъэныкъуэкlэ ди гугъуехьхэр къагурыlуэ, сытым дежи дэlэпыкъуныгъэ догъуэт. Чемпионатым и щытыкlэнум елъытащ зыгъэсэныгъэхэм я кlыхьагъ хъунури. Иджыпсту зытетщlыхьыр, нэгъабэ хуэдэу лъэхъэнэр кубок зэlущlэмкlэ бадзэуэгъуэм и 18 къызэlуахынырщ. Ауэ нэхъ гувауэ щlэддзэнкlи хъунущ.

- Щlыпlэ футболистхэмкlэ ди командэр вгъэлъэщыну?

- Фlы хъунут нэгъуэщl командэхэм щыджэгу ди щlалэхэр къытхуешэлlэжыфатэмэ. Ауэ щытыкlэр къызэрекlуэкlым тепщlыхьмэ, абыхэм псоми лэжьыгъэ щаlэщ ФНЛ-м е ФНЛ-2-м. Дауи, щlыпlэ футболист зыбжанэ ди зыгъэсэныгъэхэм къыхэдгъэхьэну ди мурадщ.

- Командэм хэкlыжынухэр хэтми къыджепlэфыну?

- Абыхэм зэкlэ утепсэлъыхь хъунукъым. Нэхъапэр, къытхуэщтэнухэм елъытащ. Зыгуэр хэбгъэкlыжрэ, абы и пlэм нэгъуэщl къыумыгъэувэныр тэмэму къыщlэкlынкъым. Гупым къыхэтшэнухэм дахоплъэ. Ауэ, аргуэрыжьщи, мылъкур къыдомэщlэкl. Ди нобэрей щытыкlэм жыжьэ уигъэlэбэркъым.

- Езы футболистхэм ящыщ гуэрхэм хъыбар къывагъэщlа адэкlэ командэм хэмытыжыну?

- Зэкlэ апхуэдэ къахэкlакъым. Черткоевыр Куржым къикlыжащ икlи илъэскlэ зэгурыlуэныгъэм lэ теддзащ. Футболист щlалэщlи 4 - 5 къэтщтэнщ - ар тэмэмщ. Командэм спонсор къыхукъуэкlмэ, нэгъуэщl къалэнхэми дытепсэлъыхьынщ.

Мы лъэхъэнэм дгъэхьэзырын хуейщ адэкlэ къалэн пыухыкlахэр зыгъэзэщlэн гуп зэкъуэт. Абы теухуауэ lуэху еплъыкlэ гуэрхэр диlэщ хэт тегъэщlапlэ пщlы хъунуми, хэт адэкlэ хигъэхъуэну lэмал иlэми. Ди щытыкlэ нэхъ тlасхъэхэр зэдгъэзэхуэжу адэкlэ къалэн нэхъыщхьэlуэхэр дгъэзэщlэн хуейщ. ФНЛ-м дыхыхьэну къалэн къытхуагъэувмэ, абы хуэфэщэн селекцэ едгъэкlуэкlын щlэддзэнущ.

Зыгъэхьэзырар
КЪЭХЪУН Бэчщ.

Ди щlыналъэр ирагъэцlыху

«НТВ» федеральнэ каналымкlэ куэдым фlыуэ ялъэгъуауэ къагъэлъагъуэ «Поедем, поедим» теленэтыныр зыгъэхьэзырхэр иджыблагъэ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыхьэщlащ.

АБЫХЭМ махуэ зыбжанэкlэ ди щlыналъэр къызэхакlухьри, нэхъ гурыхьыр къащlэн мурад яlэу, лъэпкъ шхыныгъуэхэм еплъащ. Ахэр ди республикэм къезыгъэблагъэу щызыгъэхьэщlар КъБР-м Курортымрэ туризмэмкlэ и министерстварщ.

- «Поедем, поедим» нэтыныр иджы етlуанэу ди щlыналъэм щытрах, - жеlэ министерствэм и пресс-lэнатlэм и унафэщl Погребняк Ольгэ. - Иджырей къэкlуэгъуэм программэм нэхъыбэу гулъытэ зыхуищl lуэхугъуэхэр, езыгъэкlуэкlыр яхъуэжауэ къыщlэкlащ. Дэ ди къалэну щытар ди щlыпlэ нэхъ цlэрыlуэхэм къищынэмыщlауэ, куэд зыщымыгъуазэхэр, ауэ гъэщlэгъуэныщэрэ дахащэу диlэр цlыхухэм къедгъэцlыхунырщ, ерыскъы lэфlхэр, щlэщыгъуэхэр дызэриlэр къедгъэщlэнырщ. Иджырей программэм «Безенги» лагерыр, Актопрак къуэ куур, «LeapRus» экохьэщlэщыр къыщызэщlэдубыдащ. Хэхауэ гулъытэ нэхъыбэ хуедгъэщlащ Налшык къалэм, - жеlэ пресс-lэнатlэм и унафэщl бзылъхугъэм.

Теленэтыныр езыгъэкlуэкl Арнальди Федерикэ Налшык къалэ зригъэцlыхун щыщlидзар бэзэрырщ. Абдеж гупым шэджэгъуашхэ lэфl щрагъэщlащ, лъэпкъ шхыныгъуэхэр зэрапщэфlыр ирагъэлъэгъуа иужь бэзэрыр, абы щащэ ерыскъыгъуэхэм еплъащ. Федерикэ игу ирихьри, адыгэ кхъуей, мэрзей, шхынгъэlэфl гуэрхэр къищтащ.

Адыгэ щlакхъуэ зэтеупlэщlыкl зэращlыр хьэщlэхэм ярагъэлъэгъуащ КъБР-м и Щlалэгъуалэ центрым и унафэщl Жаным Саидэ.

«Безенги» альплагерым пасэрей щlыкlэу щыгъэува балъкъэр унэ (сакля) цlыкlум гупыр нэху къыщекlащ. А махуэм хьэщlэхэр Безенги мылэщым нэс яшащ, бгым узэрыдэкlыну lэмалхэм ахэр хуигъэсащ Аккаев Азнаур. Иужькlэ хьэщlэхэм ирагъэшхащ якылрэ тхьэмщlыгъу гъэжьарэ.

Шэджэм щlыналъэм хиубыдэ Эль-Тюбю къуажэм яшащ хьэщlэхэр. Федерикэ гупсэхуу епсэлъылlащ а къуажэм къыдэна нэхъыжьыфlхэм ящыщ зым.

Iуащхьэмахуэ щыдэкlым, Актопрак къуэ куум пхыкl гъуэгумкlэ кlуащ ахэр, щlыуэпс телъыджэм гупыр къыщызэтеувыlэщ, лыгъурлыбжьэ щащlри, гупсэхуу щызэхэсащ.

«Егъэлеяуэ щlыпlэри дахэт, ерыскъыри lэфlт», - жеlэ теленэтыныр езыгъэкlуэкlым.

Еплlанэ махуэм гупыр Iуащхьэмахуэ нэсащ. Я насып къихьри, Iуащхьэмахуэ и щыгур уэфlу, дыгъэпсыр кърикlыхыу ирихьэлlати, куэд дыдэ трахыну lэмал ягъуэтащ. Налшык къагъэзэжа и ужькlэ, къалэ кlуэцlым къыщакlухьри, Хьэтlохъущыкъуей жыг хадэми щыlэну хунэсащ.

Махуэм и кlэухым ахэр еблэгъащ «Лакумбургер» шхапlэм. Апхуэдэ ди республикэм нэмыщl нэгъуэщl щlыпlэ ущрихьэлlэнукъым. Ари гъэщlэгъуэн ящыхъуат гупым.

Хьэщlэхэм кlэлъыгъэхуабэ щыхуащlащ «Сосрыкъуэ» рестораным. Бгырыс къафэ лlэужьыгъуэхэм мащlэу зыхуагъэса иужькlэ, «Сосрыкъуэ и мафlэкlэ» зэджэ ерыскъыгъуэ телъыджэр къыхуахьащ абыхэм.

- Кавказым сыздэщымыlа щlыпlэ иlэкъыми, иджы япэу апхуэдиз щхъуантlагъэ, щlыуэпс телъыджэ слъагъуу аращ. Жэнэт щlыналъэщ мыр! - жиlащ Арнальди Федерикэ щежьэжым.

Къэбэрдей-Балъкъэрым щытраха нэтыныр фокlадэ мазэм, Туризмэм и дунейпсо махуэм ирихьэлlэу, къагъэлъэгъуэжынущ.

ИНЭРОКЪУЭ Данэ.

Сакъын зэрыхуейр зыщывмыгъэгъупщэ

Мы гъэр къызэрихьэрэ Къэбэрдей-Балъкъэрым мафlэс 511-рэ щатхащ. Абыхэм ящыщу 113-р псэупlэхэм къыщыхъуащ, удз гъуар ягъэсу 200-рэ къахутащ. Мафlэсхэм къыщрагъэлащ цlыху 14, ахэр къыщыхъуа щlыпlэхэм ирагъэlэпхъукlащ 613-рэ, фэбжь зэхуэмыдэхэр ягъуэтащ цlыху 21-м. Ди жагъуэ зэрыхъущи, цlыхуи 10 хэкlуэдащ. Сом мелуан 740-м щlигъу и уасэ мылъку храмыгъэсхьэн яхузэфlэкlащ.

МАФlЭСХЭМ я нэхъыбэр кърокlуэ цlыхухэр зэрымысакъым, зыщыхъумэнымкlэ хабзэр уэим зэращlым. Абы къыхэкlыу зыщыбгъэгъупщэ хъунукъым электрокъарукlэ е газкlэ лажьэ lэмэпсымэхэр къызэрагъэсэбэп хабзэм утекlмэ узыхуишэнкlэ хъунур.

Фигу къэдгъэкlыжынщи, Урысей Федерацэм административнэ хабзэм ебакъуэхэм ехьэлlа и кодексым зэхъуэкlыныгъэхэр хэлъхьэным теухуа къэрал законым мэкъуауэгъуэм и 8-м къару игъуэтащ. Абы къызэрыщыхьамкlэ, мафlэм зыщыхъумэнымкlэ хабзэм ебакъуэм тралъхьэ административнэ къуэдым хэхъуащ: цlыхухэм ику иту - хуэдипщlкlэ, къулыкъущlэхэм, щхьэзакъуэ хьэрычэтыщlэхэмрэ юридическэ лицохэмрэ - хуэдитlкlэ нэхъыбэкlэ етхьэкъунущ.

Къапщтэмэ, хабзэщlэмкlэ сом мини 3-м къыщыщlэдзауэ мин 15-м нэскlэ драгъэкlуеящ удз гъуар зыгъэс цlыхухэм тралъхьэ административнэ къуэдыр. Мафlэсым пэщlэтыным хуэунэтlа щытыкlэ хэхам къигъэувхэр зымыгъэзащlэ цlыхум сом мин 20-м, къулыкъущlэм - сом мин 60-м нэс ирагъэпшынынущ.

2022 гъэм зэрыщlидзэрэ удз гъуахэр гъэсыным теухуа мардэхэр къызэрызэпаудам ехьэлlа протокол 33-рэ ятхащ, къуаншэхэр административнэ жэуапым ирашэлlащ.

Зыщывмыгъэгъупщэ, удз гъуар щывгъэскlэ мафlэм псэупlэ унэхэмрэ нэгъуэщl ухуэныгъэхэмкlэ, апхуэдэуи мэзылъэмкlэ тыншу зидзынкlэ икlи мылъку хэщlыныгъэшхуэ къишэнкlэ, нэхъыщхьэращи - цlыху хэкlуэдэнкlэ зэрыхъунур!

Урысей МЧС-м и управленэ нэхъыщхьэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыlэм фигу къегъэкlыж:

- зэи къэвмыгъэсэбэп мытэмэм электрокlапсэхэр, электросетым тевмыгъэхьэлъэ, хуабэ къэзыт электроlэмэпсымэхэм фыхуэсакъ;

- электрокъарукlэ, газкlэ лажьэ lэмэпсымэхэр щыщlэгъэнам деж ахэр кlэлъыплъыныгъэншэу къэвмыгъанэ;

- сабийхэм фи нэlэ ятевгъэт, абыхэм яжефlэ мафlэм уриджэгуныр зэрышынагъуэр, гурывгъаlуэ электро, газ lэмэпсымэхэр къызэрагъэсэбэп щlыкlэр;

- щlэх-щlэхыурэ къэфпщытэ хьэкумрэ lугъуэ икlыпlэмрэ я лэжьэкlэр;

- пlэм тутын фыщемыфэ.

Фи щхьэри фи lыхьлыхэри мафlэсым щыфхъумэ!

Мафlэс къэхъуарэ мафlэсгъэункlыфlхэмрэ къегъэлакlуэхэмрэ я дэlэпыкъуныгъэ фыхуэныкъуэмэ, жып телефонымкlэ «101» экстреннэ lуэхущlапlэм фыпсалъэ.

БАХЪСЭН Азэмэт.

Псы бжьамийхэр яхъуэж

Прохладнэ щlыналъэм хыхьэ Благовещенкэ къуажэм километри 2,9-рэ зи кlыхьагъ бжьамийр щызэрагъэпэщыж. Ар ящlэн зэрыхуейрэ куэд щlат: пlалъэ-пlалъэкlэрэ щыпlэ-щlыпlэхэм псыр къыщыпхиудурэ, къуажэдэсхэр гугъу иригъэхьырт.

МЫ зэманым лэжьакlуэхэм щlыр датlыкl, унагъуэхэм екlуэлlэну псы бжьамий къыхэшыпlэхэр ягъэтэмэм.

Лэжьыгъэхэр ирагъэкlуэкl «Иджырей теплъэ зиlэ къуажэхэр», «Къуажэ щlыналъэхэм зегъэужьын» федеральнэ къэрал программэхэм япкъ иткlэ. Мы lуэхур къызэзыгъэпэщари езыгъэкlуэкlри КъБР-м Мэкъумэш хозяйствэмкlэ и министерстварщ. Лэжьыгъэм текlуэдэнущ мелуанищым нэблагъэ. Зэрыжаlэмкlэ, псы бжьамийхэр хьэзыр хъунущ дызэрыт илъэсым и кlэм.

НАФlЭДЗ Мухьэмэд.

ЗэфlэкI лъагэхэр къагъэлъагъуэ

Раменскэ къалэм щекlуэкlащ зи ныбжьыр илъэс 18 иримыкъуахэм дзюдомкlэ я урысейпсо ныбжьыщlэ зэхьэзэхуэ. Абы хэтахэр щlэбэнащ Урысей Федерацэм lэщэкlэ Зэщlэузэда и Къарухэм я саугъэтхэм.

АЛЭРЫБГЪУХЭМ щызэхуэзащ къэралым и щlыналъэ 27-м къикlа спортсмен 337-рэ. Къэбэрдей-Балъкъэрым и командэ къыхэхам и щlыхьыр яхъумащ Ныр Сеф и цlэр зезыхьэ Олимп резерв гъэхьэзырынымкlэ спорт школым и гъэсэнхэм.

Щыбэна хьэлъагъхэм дыщэ медалхэр щызыlэрагъэхьащ Къущхьэ Тамерлан (кг 66-рэ), Теклужь Астемыр (кг 73-рэ), Беслъэней Дамир (кг 90-м щlигъу) сымэ. Ещанэ увыпlэхэр къахьащ Атабий Тамерлан (кг 46-рэ), Уэзы lэдэм (кг 55-рэ), Абдулаев Сэлим (кг 66-рэ).

Зэхьэзэхуэм и финал зэlущlэхэм хэта спортсменхэм lэмал ягъуэтащ зи ныбжьыр илъэс 18 иримыкъуахэм я Урысейпсо зэпеуэу фокlадэм Саранск щекlуэкlынум хэтыну.

Спортсменхэр ягъэхьэзыращ Иванов Дмитрий, Дзухэ Беслъэнрэ Залымрэ.

МЭЗКУУ Къан.

Зэрызэдэлажьэм зрагъэубгъу

УФ-м и Лъэпкъ гвардием и къудамэу КъБР-м щыlэм щекlуэкlащ «стlол хъурей». Абы хэтащ «Кавказ гъунапкъэ» къэлъыхъуакlуэ гупымрэ ДОСААФ-м и щlыналъэ къудамэмрэ я лlыкlуэхэр.

КЪЫЗЭХУЭСАХЭМ зэхалъхьэжащ республикэм и щlалэгъуалэр хэкупсэу гъэсэным хуэунэтlауэ ирагъэкlуэкl лэжьыгъэм кърикlуахэр. Жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лlыкlуэхэм Урысей гвардием и управленэу КъБР-м щыlэм и унафэщlым и къуэдзэ полковник Трушин Алексей фlыщlэ хуащlащ купщlафlэу зэрызэдэлажьэм папщlэ икlи къыкlэлъыкlуэ илъэсым гу нэхъ зылъатэну я мурадхэм тепсэлъыхьащ.

«Къызэднэкlа илъэсхэм дызэщlыгъуу lуэху куэд едгъэкlуэкlащ. Си фlэщ мэхъу къэкlуэнуми щlыналъэм и дзэ-хэкупсэ зэгухьэныгъэхэм дазэрыдэлажьэм и мызакъуэу, щlалэгъуалэр хэкупсэу къэгъэтэджыным хуэгъэпса lуэху куэд зэщlыгъуу зэрызэфlэтхынур», - жиlащ Трушиным.

БАХЪСЭН Ланэ.

Редактор нэхъыщхьэ
ЖЫЛАСЭ Заурбэч

Редколлегием хэтхэр:
ЖьэкIэмыхъу Маринэ (унафэщI-редактор), **Ширдий Маринэ** (унафэщI-редактор), **Къаншокъуэ Эллэ** (жэуап зыхь секретарь), **Къардэн Маритэ, Къумахуэ Аслъэн, НэщIэпыджэ Замирэ, Чэрим Марианнэ, ЩхьэщэмыщI Изэ.**

Езыгъэтхахэр
«Адыгэ псалъэ» газетыр КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ ирагъэтхащ (учредителхэр).

КъыдэзыгъэкIхэмрэ редакцэмрэ я хэщIапIэр
360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 5

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; унафэщI-редакторхэм - 40-48-54, 40-06-33; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.
КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкIэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ IуэхухэмкIэ - 42-22-86; къуажэ гъащIэмрэ экономикэмкIэ - 42-57-59; щэнхабзэмкIэ - 42-75-36; егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ - 40-15-31; хъыбарыщIэхэмрэ спортымкIэ - 42-22-88, 42-60-53, 42-22-89; зэдзэкIакIуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер IэнатIэм - 42-26-41; сурэттеххэм - 42-75-78, 42-63-64.

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжыгъэхэм, къыщаIэта Iуэхугъуэхэм я пэжагъымкIэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Iуэху еплъыкIэр зэтехуэ зэпыту щыткъым.
Газетыр Iэ тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пощт зэпыщIэныгъэхэмкIэ и управленэм.
Тел.: 76-01-28, 76-01-10

Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатым и хуитыныгъэр хъумэнымкIэ Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэ IуэхущIапIэм ПИ №ТУ07-00117-м щIэту ятхащ
Зы илъэсым газетыр 156-рэ къыдокI 12+
«Издательство «Южный регион» ООО-м щытрадзащ.
357600, Ставрополь край, ЕсэнтIыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А

Мы къыдэкIыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ **Джатокъуэ Марьянэ,** *корректорхэу* **Щоджэн Заирэ** *(3, 4-нэ нап.),* **Нэужьокъуэ Заирэ** *(1, 2-нэ нап.). КомпьютеркIэ газетым и теплъэр ящIащ* **Дол Маринэ, Мэлбахъуэ Анжелэ,** *сурэтхэм елэжьар* **Бицу Жаннэщ.**

Номерыр «Адыгэ псалъэм» и компьютер IэнатIэм щагъэхьэзыращ.

Газетым Iэ традзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.

Индексыр П 5894 • Тираж 2.039 • Заказ №1240